

ZiLLimburg

Voortgangsrapportage december 2018 - december 2019
(versie 4 december '19)

Zin in leven

*Project over eenzaamheid, depressiviteit,
suicide en zingeving bij jongeren*

Project 'Zin in Leven' wordt o.a. gesteund door:

provincie limburg

Steunfonds voor het Protestantisme in het Zuiden

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Samenvatting	5
1.1 Verloop project 'Zin in Leven' fasen 1 en 2	5
1.2 Verloop project 'Zin in Leven' fase 3: Bouwstenen 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving'	6
1.3 Vooruitblik projectjaar 2020 project 'Zin in Leven'	9
2. Uitgangspunten project 'Zin in Leven!' december 2016	9
2.1 Projectorganisatie	9
2.2 Doel project 'Zin in Leven!'	10
2.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven!'	10
2.3.1 Fase 1	10
2.3.2 Fase 2	11
2.3.3 Fase 3	11
2.4 Kosten en financiering totale projectperiode	12
3. Realisatie project 'Zin in Leven!' december 2016 – december 2017	12
3.1 Projectorganisatie	12
3.2 Doel project 'Zin in Leven!'	13
3.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven!'	13
3.3.1 Fase 1	13
3.3.2 Fase 2	13
3.3.2.1 (Vrijwillig) jeugdwerk	14
3.3.2.2 Jeugdzorg	15
3.3.2.3 Onderwijs	16
3.3.3 Fase 3	17
3.4 Begroting, financiering en realisatie dec. 2016 – dec. 2017	18
3.4.1 Begroting	18
3.4.2 Financiering	18
3.4.3 Realisatie	18
4. Realisatie project 'Zin in Leven!' december 2017 – december 2018	20
4.1 Projectorganisatie	20
4.2 Doel project 'Zin in Leven!'	21
4.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven!'	21
4.3.1 Fase 1	21
4.3.2 Fase 2	21
4.3.2.1 (Vrijwillig) jeugdwerk	21
4.3.2.2 Jeugdzorg	22
4.3.2.3 Onderwijs	24
4.3.3 Fase 3	24
4.3.3.1 (Vrijwillig) jeugdwerk: Project 'Lekker in je vel dan kom je er wel' - Jong Nederland	24

4.3.3.2	Onderwijs: Project 'Zie je mij?' - BC Broekhin	25
4.4	Begroting, financiering en realisatie dec. 2017 – dec. 2018	28
4.4.1	Begroting	28
4.4.2	Financiering	28
4.4.3	Realisatie	28
5.	Realisatie project 'Zin in Leven!' december 2018 – december 2019	29
5.1	Projectorganisatie	29
5.2	Doel project 'Zin in Leven!'	29
5.3	Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven!'	29
5.3.1	Fase 1	29
5.3.2	Fase 2	30
5.3.2.1	(Vrijwillig) jeugdwerk	31
5.3.2.2	Jeugdzorg	31
5.3.2.3	Onderwijs	32
5.3.2.4	Combinatie (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs	33
5.3.3	Fase 3	33
5.3.3.1	(Vrijwillig) jeugdwerk: Project 'Lekker in je vel dan kom je er wel' - Jong Nederland	33
5.3.3.2	Onderwijs: Project 'Zie je mij?' - BC Broekhin	34
5.3.3.3	De voorlopige contouren van een 'sensibiliseringstraining' voor het meer gevoelig worden voor zin- en betekenisgevende communicatie	36
5.3.3.4	Bouwstenen 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving'	38
5.4	Begroting, financiering en realisatie dec. 2017 – dec. 2019	41
5.4.1	Begroting	41
5.4.2	Financiering	41
5.4.3	Realisatie	41
6.	Vooruitblik project 'Zin in Leven!' projectjaar 2020	42
6.1	Fase 3	42
6.1.1	Methodiekontwikkeling en uitbreiding sensibiliseringsnetwerk	43
6.1.2	Borging	44
6.1.3	Eindproduct 2020	44
6.1.4	Afsluitend congres	44
6.2	Begroting 2020	44
Bijlagen		
1.	'Project 'Zin in Leven' Een project over eenzaamheid, depressiviteit, suïcide en zingeving bij jongeren, verslag fase 1'	
2.	Project 'Zin in Leven' begrotingen 2017-2020	
3.	Jaarverslag 2018 't PGJ	
4.	Jaarrekening 2018 't PGJ	
5.	Artikels Dagblad De Limburger over project 'Zin in Leven', nov. '17 en sept. '19	
6.	Artikel DKS, Doctor Poelsprijs 2019 over project 'Zin in Leven', mei '19	
7.	Artikel Narthex – jaargang 19 nr. 3, over project 'Zin in Leven', oktober '19	

Inleiding

Voor u ligt de voortgangsrapportage van project 'Zin in Leven'. Een project voor de aanpak van voortijdige herkenning van eenzaamheid, depressiviteit en suïcidale neigingen van jongeren, door sleutelfiguren. Het project is eind 2014 opgestart door het Rolducberaad. Deze heeft in 2017 echter haar naam gewijzigd in ZiLLimburg. Deze naam wordt in dit verslag dan ook gebruikt.

In deze voortgangsrapportage kijken we terug op de uitgangspunten, zoals die geformuleerd zijn in ons projectplan van november 2016. Ook geven we inzicht in hoe deze vervolgens vanaf december 2016 zijn gerealiseerd. Wat zijn de projectresultaten tot nu toe? Hoe heeft de projectorganisatie daarbij gefunctioneerd? Wat zijn de gerealiseerde kosten en hoe staan deze in verhouding tot de begrootte kosten?

De paragrafen 2, 3 en 4 zijn daarbij grotendeels overgenomen uit onze voortgangsrapportage van december 2017 – december 2018.

In paragraaf 5 belichten we het projectjaar december 2018 – december 2019.

In paragraaf 6 blikken we vooruit op het komende projectjaar 2020: welke doelen en resultaten willen we bereiken en hoe gaan we dit organisatorisch en financieel realiseren?

Om de leesbaarheid te bevorderen, beginnen we onze rapportage met een samenvatting. Mocht u geïnteresseerd zijn in de verdiepende details, dan verwijzen we u steeds door naar de betreffende paragrafen.

1 Samenvatting

1.1 Verloop project 'Zin in Leven' fasen 1 en 2

Na de afronding van fase 1 eind 2016 (zie bijlage 1), is ZiLLimburg in 2017 voortvarend van start gegaan met fase 2 van project 'Zin in Leven' (zie §2). Het verloop van het project was zéér voorspoedig te noemen en de gestelde doelen werden méér dan bereikt (zie §3). De geplande uitrol van pilotprojecten in Limburg moest, na de landelijke vraag van de PKN, goed bewaakt worden. Allereerst moest de pilot in Limburg goedgefundeerd uitgerold dienen te worden. Dat is vanaf 2017 gebeurd op BC Broekhin in Roermond, en vanaf 2018 bij JongNederland in Limburg.

Het was daarbij zeer inspirerend en leerzaam om de pilot 'Zie je mij?' bij BC Broekhin in Roermond ook daadwerkelijk gestalte te geven. Hoe om te gaan met de mogelijkheden en de beperkingen vanuit de werkpraktijk van het onderwijs? Hoe deze te delen met elkaar, binnen een PLG (Professionele Leer Gemeenschap)? (Zie §3.3.3, §4.3.3.2 en §5.3.3.2) Daarna hebben we ook de werkpraktijk vanuit het werkveld jeugdwerk bij JongNederland - Limburg ervaren. Hoe deze verschilt met die van het onderwijs, maar ook hoe in beide overeenkomsten zijn te herkennen. (Zie §4.3.3.1 en §5.3.3.1)

In de loop van 2019 zijn ook binnen het werkveld jeugdzorg 2 pilots toegezegd: bij In2YourPlace Limburg en bij CARE-FREE. Daarmee zijn in de afgelopen projectjaren op alle drie de werkvelden pilots gestart en toegezegd (zie §4.3.2 en §5.3.2):

Onderwijs: BC Broekhin, Doors2Open-Plinthos

Jeugdwerk: JongNederland Limburg, Scouting Limburg, Pater Karelkapel

Jeugdzorg: In2YourPlace Limburg, CARE-FREE

1.2 Verloop project 'Zin in Leven' fase 3: Bouwstenen 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving'

In de loop van 2019 hebben we ons steeds nadrukkelijker kunnen richten op fase 3 van ons project: de ontwikkeling van een werkbare, overdraagbare aanpak die ervoor zorgt dat mensen die met jongeren werken in hun werkpraktijk meer tijd en aandacht besteden aan vragen rond zin- en betekenisgeving dan nu het geval is.

Daarbij kwamen de contouren van onze 'sensibiliserings-methodiek' steeds duidelijker naar boven. Deze hebben we, voorlopig, als volgt geformuleerd:

'Er ligt bij de *methodische ondersteuning* van project 'Zin in Leven' geen kant-en-klare methode op de plank. We kijken middels een professionele leergemeenschap sámen met de betrokken instelling naar datgene wat er al is en wat nog nodig is op het gebied van: *kennis, vaardigheden en houdingen*. Hierbij voegen we ook ons uiteindelijke doel: *verbinding*. Ons project streeft uiteindelijk gemeenschapsvorming en verduurzaming van het sociale weefsel na. (Zie §5.3.3.3)

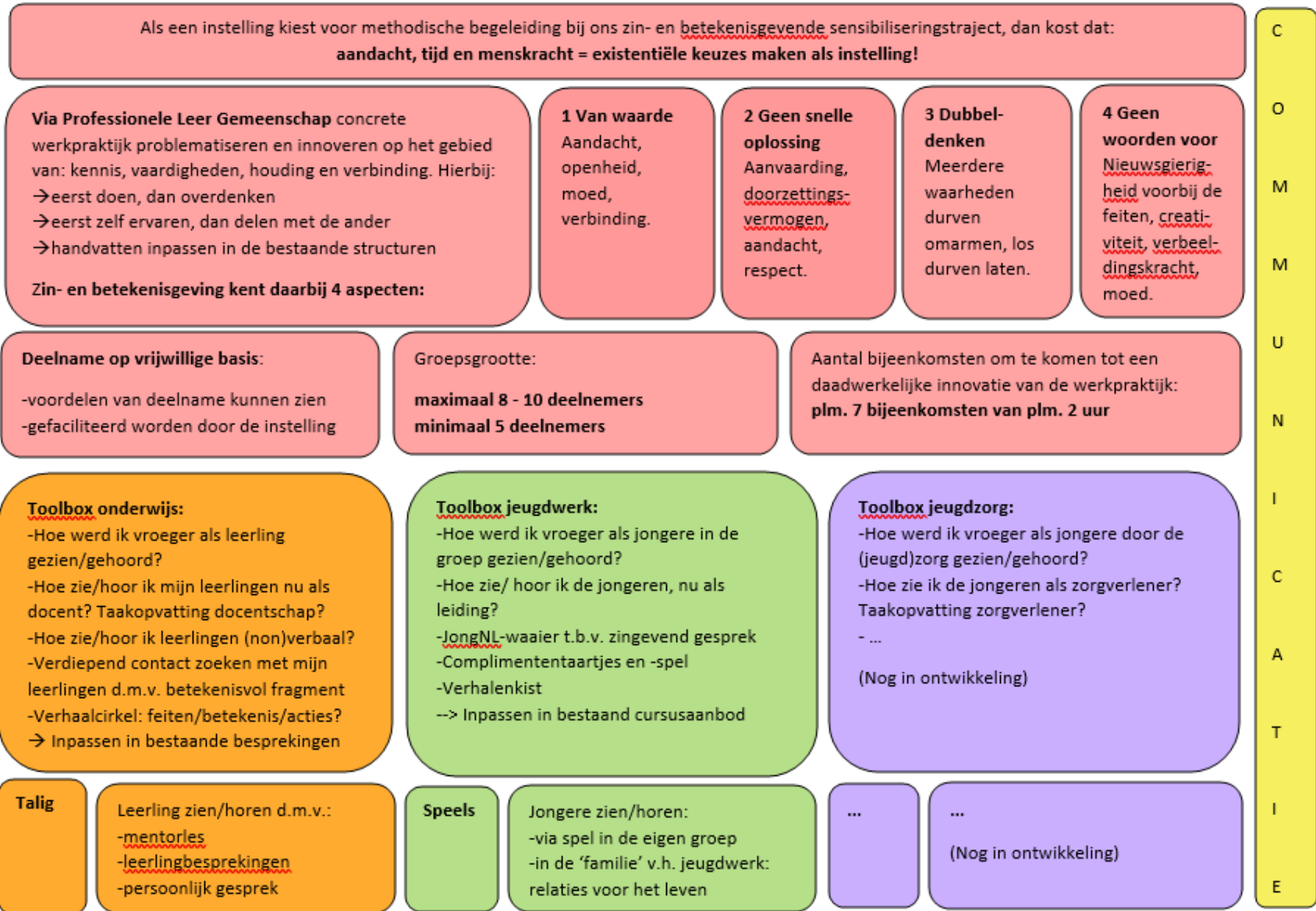
Zin- en betekenisgeving kent daarbij 4 aspecten (zie §5.3.3.3):

1. Het gaat om datgene wat voor mensen *van waarde* is.
2. Het gaat vaak over zaken die *geen 'snelle oplossing'* kennen, die intense gevoelens op kunnen roepen en waarmee we het moeten proberen uit te houden.
3. Ook gaan zinvragen vaak gepaard met '*dubbeldenken*': tegenstrijdige gevoelens en behoeften.
4. Tenslotte gaan zinvragen over datgene waar we *geen woorden voor* hebben.

Door de aard van 'zin- en betekenisgeving', concluderen we dat er van een 'methodiek' eigenlijk niet gesproken kan worden. Een heldere en meetbare aanpak met 'afvinklijsten' gaat ten diepste in tégen de aard ervan. We hebben er daarom voor gekozen om over 'methodische ondersteuning' te spreken. Daar gaan wij met juist díe aspecten van zin- en betekenisgeving aan de slag waarbij de betrokken pilotinstellingen om handvatten vragen.

Bovengenoemde is opgenomen in een, jaarlijks aan te passen, schema met daarin de bouwstenen van de te ontwikkelen 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving' (zie §5.3.3.4).

De kern van deze 'methodische ondersteuning' zien we terug de roze bouwstenen. De oranje, groene en paarse bouwstenen zijn de kern-bouwstenen binnen de specifieke werkvelden onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg:

Evaluatie: op basis van diepte-interviews

Borging:

- wil van deelnemers om de werkprijktijk zélf blijvend te veranderen is van groot belang
- olievlekwerking
- koppeling aan bestaande structuren
- kartrekker binnen instelling
- begeleiding ZiLimburg: met zin- en betekenisgevende bril blijven kijken, z+b-vragen blijven stellen en z+b-acties blijven ondernemen

Netwerk onderwijs:

Hogeschool Windesheim-Zwolle, BC Broekhin-Roermond, BC Broekhin Jenaplan-Swalmen, Loek Schoenmakers-Onderwijsvernieuwer, Dendron College-Horst, Raayland College-Venray, Sophianum-Gulpen, Broekland College-Hoensbroek, Synergieschool-Roermond, Childpress.org, B.S.O. De Boomhut-Maastricht, Zingeving-Landgraaf, HUIS 93-Maastricht, Stillstaan-Onderwijskundige projecten van betekenis-Sittard, Blaria-cumcollege Venlo, COC-Maastricht, De Wijnberg-Limburg, Trimbos-Instituut, Samen Sterk zonder Stigma, Bernardinuscollege-Heerlen.

Netwerk jeugdwerk:

JongNederland-Limburg, PKN-Nederland, JOP, Holy Moly, Scouting Limburg, Pater Karel Kapel-Munstergeleen, Gezamenlijke Kerken in Limburg, Stichting 't Groenewold-Venlo, Janusz Korczak Stichting Zuid-Limburg, Dienst Kerk en Samenleving-Roermond.

Netwerk jeugdzorg:

Institute for Positive Health, @ease-Maastricht/Amsterdam, NoaberzorgPunt/Noaberkids-Roggel, Stichting Achter de Regenboog Regio-Zuid, GGD Limburg-Noord, GGD-Zuid Limburg, Talenteer Jezelf-Breda, Naomi Rojnik-App 'CARE-FREE', MET Geestelijke Gezondheidszorg-Roermond, Streetwise-Koraalgroep, SJSJ Het Keerpunt-Cadier en Keer, Stichting CliC-Sittard, Actiecentrum Positieve Gezondheid-Maastricht, Pro Persona, WHY-Heerlen, 113, LEFteam-Maastricht, Synthese, Mondriaan-Heerlen, YMHFA-Heerlen, DoorS2open/Plinthos-Schinnen, In2YourPlace-Limburg, Burgerkracht Limburg.

Jaarlijkse bijeenkomst referentiegroep netwerk:

- informereren over de ontwikkelingen van project 'Zin in Leven'
- referentiegroep vragen om feed-back en bijsturing/ meenemen in de groei van project 'Zin in Leven'
- instellingen vanuit referentiegroep motiveren om deel te nemen aan pilot binnen project 'Zin in Leven'
- mogelijkheden bieden contacten te leggen/ onderlinge kruisbestuiving

C
O
M
M
U
N
I
C
A
T
I
E

1.3 Vooruitblik projectjaar 2020 project 'Zin in Leven'

In de loop van het projectjaar 2020 zal ook fase 3 van project 'Zin in Leven' worden afgerond (zie §6). Aan het eind van dat jaar ligt er voor de werkvelden onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg in Limburg, een plan van aanpak als bruikbaar en overdraagbaar instrument voor de 'sensibilisering' op het gebied van meer gevoelig worden voor zin- en betekenisgevende communicatie. Zoals het er nu naar uitziet, bereiken we daarmee zelfs meer sleutelfiguren en jongeren dan aanvankelijk gepland (zie §6.1.1)

Ons netwerk blijven we ook in 2020 actief uitbreiden. Naast Limburg liggen er nu ook mogelijkheden, mits financieel haalbaar, Nederland-breed. Ook zijn er contacten gelegd met collega's in België (zie §5.3.2.4). De borging van de 'sensibiliseringsaanpak' zal worden gerealiseerd middels een online platform en terugkomdagen voor de deelnemers van de pilots (zie §6.1.2).

In week 47 (gekoppeld aan de 'dag van de rechten van het kind') wordt ons afsluitende congres georganiseerd, waarbij we de resultaten van project 'Zin in Leven' en de noodzaak tot implementatie binnen de verschillende werkvelden toe zullen lichten. (zie §6.1.4)

Na 2020 zal het aanhaken van instellingen in alle 3 de genoemde werkvelden gecontinueerd worden. Het streven is de coördinerende rol van 't PCGJ binnen het reguliere takenpakket op te pakken.

2 Uitgangspunten project 'Zin in Leven' december 2016

2.1 Projectorganisatie

Eerstverantwoordelijke en lead-partner voor project en proces is de Stichting 't PGCJ, Centrum voor Levensbeschouwelijk Jeugd- en Jongerenwerk Limburg.

Vervolgens is het samenwerkingsverband ZiLimburg verantwoordelijk voor organisatie, sturing en eindresultaat. Daarbij richt het verband een stuurgroep op die wordt samengesteld uit 4 bij het project betrokken partners: Piet Linders, Hub Vossen, Aafke Vermeijden en Hans Notten. De stuurgroep is verantwoordelijk voor de uitvoering van het project. Daartoe organiseert zij elke 4 weken werkoverleg met de projectcoördinator, waar verloop, resultaten, voortgang en taken deel van het overleg zijn.

't PGCJ stelt, middels een ZZP-constructie, een projectcoördinator aan. Deze is eerstverantwoordelijke voor de praktische uitvoering van het project en draagt daarvoor

elke maand verantwoording af naar stuurgroep en het samenwerkingsverband ZiLLimburg (klankbordfunctie).

Jaarlijks rapporteert de stuurgroep, o.l.v. de coördinator, tussentijds over ontwikkelingen, verloop en planning.

2.2 Doel project 'Zin in Leven'

Het doel van het project is driedelig en verdeeld over 3 fasen:

1. Allereerst vindt er veldonderzoek plaats naar de relatie tussen het proces van betekenisvorming en de ontwikkeling van de gevoelens van eenzaamheid en depressie bij jongeren en in hoeverre dit tot suïcidaal gedrag bij jongeren leidt. Op grond van bevindingen en noodzaak worden de fasen 2 en 3 ontwikkeld.
2. Tweede doel is het gevoeliger maken voor vragen rond zin- en betekenisgeving van mensen die met jongeren werken binnen de werkvelden (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs. Het leren stellen van de zgn. 'trage vragen'; een werkwijze die voor menigeen haaks staat op de huidige werkwijze. ZiLLimburg onderzoekt welke stappen nodig zijn om deze 'sensibilisering' binnen bovengenoemde werkvelden te realiseren.
3. Tenslotte ontwikkelt ZiLLimburg een werkbare aanpak die ervoor zorgt dat mensen die met jongeren werken binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, in hun werkpraktijk handvatten krijgen en meer tijd en aandacht besteden aan vragen rond zin- en betekenisgeving dan nu het geval is. Deze aanpak wordt ontwikkeld binnen de kaders van een professionele leergemeenschap, opdat deze uiteindelijk overdraagbaar zal zijn aan derden.

2.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven'

2.3.1 Fase 1

Onderzoeksvragen hierbij:

- A Wat zijn noodzakelijke en kwalitatieve elementen in het proces van betekenisvorming bij jeugd en jongeren van 10 tot 25 jaar in Limburg/Nederland?
- B Bestaat er en welke is de relatie bij deze groep m.b.t. het proces van betekenisvorming en de ontwikkeling van gevoelens van eenzaamheid?
- C Is er een verhouding en welke zijn de oorzaken van de afwezigheid van dit proces in relatie tot depressiviteit / suïcidaal gedrag?

In fase 1 van het project is door diverse partijen binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs aangegeven dat sleutelfiguren in de dagelijkse praktijk nauwelijks meer oog hebben voor de 'zingevende laag' in zichzelf en de wereld om hen heen. Dit terwijl tegelijkertijd het belang van zin- en betekenisgeving als een natuurlijk onderdeel van de leefomgeving van jongeren, wordt onderkend. Alle sleutelfiguren (h)erkennen (in meer of

mindere mate) de samenhang tussen het proces van betekenisvorming en eenzaamheid, depressiviteit en suïcidaal gedrag bij jongeren. Ook staat men in het werkveld opvallend open voor vormen van ‘sensibilisering’ voor vragen rond zin- en betekenisgeving. Veel professionals spreken zelfs expliciet de wens uit te streven naar een ‘ademen van zin- en betekenisgeving’ in de professionele werkomgeving, als een natuurlijk onderdeel van de leefomgeving van de jongeren.

2.3.2 Fase 2

Na de uitkomsten bij fase 1, wil ZiLLimburg bereiken dat mensen die met jongeren werken (vrijwillig of als betaalde kracht) binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, gevoeliger worden voor vragen rond zin- en betekenisgeving. ZiLLimburg wil daarom onderzoeken welke stappen nodig zijn om deze ‘sensibilisering’ binnen bovengenoemde werkvelden te realiseren.

Onderzoeksvraag hierbij:

D Welke inhoudelijke elementen in dit proces maken deel uit van preventief handelen in relatie tot de gestelde werkveld-definitie?

Planning fase 2:

- Onderzoek naar inhoudelijke elementen die deel uit dienen te maken van preventief handelen in relatie tot de gestelde werkveld-definitie.
- Netwerkontwikkeling en -voorbereiding t.b.v. brede samenwerking met partners vanuit de wetenschap, werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs.
- Dit alles vindt plaats in nauwe samenwerking met de Provincie Limburg en het provinciaal beleid, zoals beschreven in ‘Koers voor een vitaler Limburg’ – Sociale agenda 2025 (zie beleidsnota: http://limburg.nl/Beleid/Welzijn_en_Zorg/Sociale_Agenda_Limburg_2025).

2.3.3 Fase 3

Tenslotte wordt door ZiLLimburg een werkbare aanpak ontwikkeld die ervoor zorgt dat mensen die met jongeren werken binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, in hun werkpraktijk meer tijd en aandacht besteden aan vragen rond zin- en betekenisgeving dan nu het geval is. ZiLLimburg ontwikkelt deze aanpak binnen de kaders van een professionele leergemeenschap, opdat deze uiteindelijk overdraagbaar zal zijn aan derden.

Onderzoeksvraag hierbij:

E Wat zijn de contouren van deze aanpak?

Planning fase 3:

- Aanpakontwikkeling en uitvoering van een ‘sensibiliseringstraining’ op het gebied van meer gevoelig worden voor zin- en betekenisgevende communicatie, zoals gevraagd door het werkveld.
- Stapsgewijs zal bovengenoemde in 4 jaar tijd, m.b.v. professionele leergemeenschappen, worden uitgerold en geborgd.

- In 2017 betreft het daarbij 1 instelling binnen het werkveld onderwijs in Limburg, t.w.: BC Broekhin in Roermond. Hiermee wordt een start gemaakt met het 'sensibiliseringsnetwerk' in Limburg, dat in 2017 10 sleutelfiguren vanuit het werkveld onderwijs omvat.

Bij bovengenoemd 'sensibiliseringstraject' streeft ZiLLimburg naar een zo groot mogelijke mate van overdraagbaarheid. Er zal daarom in de uitvoeringspraktijk gekozen worden voor professionele leergemeenschappen (PLG).

Deskundigen op het terrein van PLG i.c.m. bovengenoemde 'sensibilisering' zijn André Mulder (lectoraat Theologie en Levensbeschouwing) en Ans Vrerink (docent Ethiek) beiden verbonden aan de Hogeschool Windesheim. ZiLLimburg zal hun expertise daarom inzetten bij de opzet, uitvoering en evaluatie van bovengenoemd 'sensibiliseringstraject'.

2.4 Kosten en financiering totale projectperiode

Fase 1:

In deze fase zijn de kosten van het project 'Zin in Leven' betaald:

- Uit de reguliere provinciale subsidiemiddelen van 't PCGJ.
- Door de leden van ZiLLimburg (personele- en reiskosten).
- Door de wetenschappers en instellingen vanuit het werkveld.
- Naast de reguliere subsidie voor 't PGJ heeft de provincie faciliteiten beschikbaar gesteld voor ZiLLimburg.

Juist door de hoge mate van urgentie die alle betrokkenen voelden bij de inhoud van het project 'Zin in Leven', is bovengenoemde cofinanciering tot stand gekomen.

Fase 2 en 3:

Voor de uitvoering van fase 2 en 3 wordt gezocht naar aanvullende financiële middelen. De provincie Limburg omarmde in oktober 2016 het project en heeft voor de projectjaren 2017 en 2018 in totaal € 70.000 toegezegd om de kosten voor de ontwikkeling van de aanpak i.s.m. hogeschool Windesheim voor haar rekening te nemen.

Voor de dekking van de kosten voor de projectjaren 2017-2020 wordt een beroep gedaan op additionele middelen van fondsen.

3 Realisatie project 'Zin in Leven' dec. 2016 – dec. 2017:

3.1 Projectorganisatie

In de periode dec. 2016 – dec. 2017 is de projectorganisatie verlopen, zoals gepland in het projectplan van november 2016.

In de loop van het jaar heeft 't PGJ, en daarmee ook ZiLLimburg, echter een zware, personele dobber te verwerken gekregen door ziekte van voorzitter Wim van der Laan.

Hierdoor heeft hij moeten beslissen zijn taken neer te leggen en over te dragen aan een nieuwe, aan te zoeken voorzitter (zie ook §4.1).

Per 01-12-2016 is Petra Ritzen, lid van het samenwerkingsverband ZiLLimburg, middels een ZZP-constructie aangesteld als projectcoördinator.

Tenslotte heeft ZiLLimburg besloten om de jaarlijkse schriftelijke rapportage over ontwikkelingen, verloop en planning van het project 'Zin in Leven' uit te breiden met een jaarlijkse bijeenkomst voor al diegenen die deel uit zijn gaan maken van het opgebouwde netwerk. Na een periode van intensieve netwerkcontacten vanaf de start van fase 1, werd namelijk geconstateerd dat sommige contacten daarna te lang bleven liggen.

Op 25 januari 2018 is daarom de eerste bijeenkomst voor deze referentiegroep vanuit het netwerk van ZiLLimburg gepland. Deze zal plaatsvinden op BC Broekhin in Roermond, als eerste deelnemer aan het pilot-project.

Doelen van deze bijeenkomst zullen zijn:

- De referentiegroep informeren over de ontwikkelingen binnen het project 'Zin in Leven'.
- De referentiegroep vragen om feedback en bijsturing. Deze zullen meegenomen worden in de daaropvolgende projectperiode.
- De instellingen vanuit de referentiegroep motiveren om deel te nemen aan een mogelijke pilot binnen het project 'Zin in Leven'.
- De aanwezigen de mogelijkheid te bieden om contact te leggen met elkaar en, waar mogelijk, kruisbestuiving plaats te laten vinden.

3.2 Doel project 'Zin in Leven'

Van het driedelige doel, zoals genoemd bij §2.2, is in november 2016 fase 1 middels een verslag afgesloten. (Zie bijlage 1: 'Project 'Zin in Leven!' Een project over eenzaamheid, depressiviteit, suïcide en zingeving bij jongeren, verslag fase 1.')

Vervolgens is vanaf december 2016 een start gemaakt met fase 2 en in juni 2017 met fase 3.

3.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven'

3.3.1 Fase 1

Reeds in 2016 afgesloten.

3.3.2 Fase 2

In fase 2 staan gesprekken met contactpersonen uit de werkvelden (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs voorop. Opvallend is dat binnen alle werkvelden, zoals fase 1 van het project ook al aangaf, zin- en betekenisgeving nauwelijks ruimte krijgt. De oorzaken verschillen (deels) per werkveld. Daarmee hangen ook verschillen in omgang tussen volwassenen en jongeren binnen de verschillende werkvelden samen. En daarmee zullen er

ook verschillen ontstaan in de te ontwikkelen sensibiliseringsmethodieken in fase 3 van project 'Zin in Leven'.

Vragen die tijdens bovengenoemde gesprekken worden gesteld zijn o.a.:

- Welke ruimte krijgen vragen van jongeren rond zin- en betekenisgeving momenteel in jullie instelling?
- Wat zijn de mogelijke oorzaken daarvan?
- Hoe kunnen we de (vrijwillige en betaalde) volwassenen die met de jongeren werken gevoeliger maken voor vragen van jongeren rond zin- en betekenisgeving?
- Welke stappen zijn vervolgens nodig om deze 'sensibilisering' te realiseren?
- Hoe zouden we die stappen kunnen zetten?

Binnen alle 3 de werkvelden is tevens overlegd over mogelijke deelname aan een pilotproject 'Zin in Leven'. BC Broekhin in Roermond geeft daarbij als eerste instelling aan, gedurende het schooljaar 2017/ 2018, deel te willen nemen.

Door de intensieve contacten met de verschillende instellingen, is het tijdens fase 2 van het project gelukt om ook binnen de overige 2 werkvelden instellingen bereid te vinden om vanaf 2018 deel te nemen aan een mogelijke pilot binnen 'Zin in Leven'.

De leden van ZiLLimburg hebben tijdens fase 2 gesproken met contactpersonen vanuit de volgende instellingen:

(Vrijwillig) jeugdwerk:

- a) Jong Nederland, Limburg
- b) Scouting Limburg
- c) Gezamenlijke Kerken in Limburg (Katholieke kerk, PKN, Moslimorganisaties)
- d) PKN Nederland

Jeugdzorg:

- a) Headspace/ @EASE Nederland: Amsterdam en Maastricht
- b) GGD, Limburg Noord
- c) SJSJ Het Keerpunt, Cadier en Keer
- d) Stichting Achter de Regenboog, Regio Zuid
- e) Institute for Positive Health
- f) Talenteer Jezelf, Breda

Onderwijs:

- a) BC Broekhin Roermond
- b) BC Broekhin Jenaplan, Swalmen
- c) Dendron College, Horst
- d) Synergieschool, Roermond
- e) Sophianum, Gulpen

3.3.2.1 (Vrijwillig) jeugdwerk

Binnen het (vrijwillig) jeugdwerk gaat men op een hele informele manier met elkaar om. Hier zijn de mogelijkheden tot persoonlijk contact in principe groot. De vraag is alleen: wat staat er binnen het contact tussen de volwassenen en de jongeren centraal?

Het zorgen voor voldoende materialen om de jongeren te laten knutselen en daarmee de fijne motoriek te oefenen? Het organiseren van een sportmiddag om de jongeren zich op een gezonde manier te laten bewegen? Of staat ook het daadwerkelijke 'zien en horen' van de ander daarbij centraal? (En zo ja: wat is dat dan?) Het contact krijgen over het wel of niet lekker in je vel zitten? Als mogelijke signalering voor gevoelens van eenzaamheid en depressie bij jongeren, mogelijk leidend tot suïcidaal gedrag? Het creëren van ruimte voor zin- en betekenisgevende vragen daaromtrent?

Binnen het (vrijwillig) jeugdwerk is het contact met Jong Nederland, Limburg het meest uitgebreid geweest. Zo hebben gesprekken plaatsgevonden met coördinator/ teamleider Léon Hoenen, hebben Piet Linders en Petra Ritzen plm. 150 groepsleiders geïnterviewd tijdens het 2-jaarlijkse Younglands Festival en heeft Petra Ritzen groepen in Leveroy en Venray bezocht.

Uit de contacten blijkt dat het ervaren van 'samen' bij Jong Nederland, Limburg voorop staat. Er is wekelijks contact tussen de groepsleden en vele jongeren stromen uiteindelijk door van 'jeugdlid' naar 'leiding'. Jongeren zijn vaak jarenlang lid en er worden vriendschappen voor het leven gesloten.

Veruit de meeste groepsleiders geven aan dat 'aandacht hebben voor jongeren die niet lekker in hun vel zitten', hoort bij de kerntaken van Jong Nederlander zijn. 86% Van hen geeft aan hier eens of meermaals ervaring mee te hebben gehad in de groep.

Maar hoe hier vervolgens mee om te gaan? De visie van de leiding hierop, is zeer uiteenlopend. Opvallend is wel, dat er naast persoonlijke gesprekken ook veelvuldig voor 'samen doen' gekozen wordt. Veel groepsleiders zijn zelf vaak nog relatief jong en dat beïnvloedt wellicht hun keuze. Zo worden gezamenlijke activiteiten ondernomen die de onderlinge band versterken en af en toe een quiz gespeeld waarbij persoonlijke vragen worden gesteld aan elkaar. Het lijkt erop dat ze vooral door het 'samen spelen', wellicht haast ongemerkt, oog en oor kunnen hebben voor de ander.

Met Léon Hoenen en de groepen in Leveroy en Venray worden stappen gezet ter voorbereiding op een mogelijk pilotproject in 2018/2019.

3.3.2.2 Jeugdzorg

Binnen jeugdzorg is de gerichtheid op professioneel gestructureerde handelingsplannen en de controle daarop van hogerhand, opvallend. Deze beïnvloedt het contact tussen de volwassenen en de jongeren in hoge mate.

Daarbij is de nieuwe kijk op 'positieve gezondheid' van Machteld Huber van het Institute for Positive Health, deels een vreemde eend in de bijt. Zij zien gezondheid als 'het vermogen om je aan te passen en je eigen regie te voeren, in het licht van de sociale, fysieke en emotionele uitdagingen van het leven.' Machteld Huber ontdekte dat mensen met ervaring met ziekte, vinden dat gezondheid te maken heeft met 6 verschillende levensgebieden, waaronder het fundamentele levensgebied van de 'zingeving'. En juist daarbinnen worden handelingsplannen en controle liever gemedend. Daar staan de 'trage vragen' naar de zin en betekenis van het leven, centraal. En zijn antwoorden niet van buitenaf te controleren.

Binnen de GGD, Limburg Noord, handelt men vanuit bovengenoemde visie op gezondheid. In dit licht is, na contacten die worden gelegd door Sanne Michon van de Provincie Limburg,

overleg gevoerd tussen Petra Ritzen en Monique Streng. Daar is de mogelijkheid om project 'Zin in Leven' in de toekomst deel uit te laten maken van het project 'De gezonde school' bezien. Naast lichamelijke, zou ook de geestelijke gezondheid van de leerlingen bevorderd dienen te worden.

Met de pilot Headspace/ @EASE, Maastricht (een laagdrempelig centrum voor psychische zorg aan jongeren) is er het meest uitgebreid contact geweest. Daarbij zijn ook vele jongeren betrokken. Zij vragen herhaaldelijk en met nadruk 'om gezien en gehoord te worden' binnen de jeugdzorg. De gerichtheid op 'oplossingsstrategieën' wekt soms wrevel bij hen.

Al in een vroeg stadium van de pilot Headspace/ @EASE zijn er door Nelleke de Kruik en Petra Ritzen gesprekken gevoerd met Thérèse van Amelsvoort (een van de initiatiefnemers), Rianne Klaassen (projectleider Amsterdam), Sophie Leijdesdorff (projectleider Maastricht) en Mary Rose Postma (trainingen Maastricht). Centrale vraag daarbij is: in hoeverre maakt zin- en betekenisgeving deel uit van jullie zorg voor jongeren?

Bij het allereerste gesprek met Thérèse van Amelsvoort in 2015 blijkt zij nog verrast door het mogelijk betrekken van zin- en betekenisgeving daarbij. Als Petra Ritzen in oktober 2017 wordt uitgenodigd voor deelname aan de pilottraining voor toekomstige medewerkers van @EASE, blijkt zingeving wel degelijk mee te zijn genomen: middels 'oplossingsgerichte vragen' die de gespreksvoering 'positief' maken. 'De jongeren worden hiermee op respectvolle wijze uitgenodigd hun doel te formuleren met een beschrijving van wat ze voor het probleem in de plaats willen, de uitzonderingen op het probleem te vinden en voort te bouwen op hun sterke kanten en op dat wat in hun leven wél werkt. De vragen prikkelen de jongeren om na te denken over zichzelf en de rol die zij spelen in het vormgeven van hun eigen leven.' Opvallend daarbij is de formulering van de vragen: beter passend bij oudere, hoogopgeleide personen. De aanwezige jongeren voelen zich hierdoor niet aangesproken. Er wordt gebrainstormd over mogelijke vertalingen en geconcludeerd dat deze steeds moeten passen bij de taal van de jongere die tegenover je zit. Een oefening hiermee, zou deel uit kunnen maken van de uiteindelijke training.

Petra Ritzen zal hierover in gesprek gaan met Sophie Leijdesdorff en Mary Rose Postma van Headspace/ @EASE, Maastricht, i.h.k.v. een mogelijke pilot binnen 'Zin in Leven!' in 2018/ 2019.

3.3.2.3 Onderwijs

In het onderwijs valt met name de hoge werkdruk op, die ervoor zorgt dat tijd voor persoonlijk contact, het 'zien en horen' van de leerling, in het gedrang komt. Het tijdig afronden van de verschillende onderdelen van het officiële curriculum en het behalen van de door de overheid opgelegde eisen, spelen een belangrijke rol.

Met BC Broekhin in Roermond, is al in een vroeg stadium uitgebreid contact geweest. De school ontwikkelt een traject i.s.m. Loek Schoenmakers, waarbij het creëren van verbinding en een veilig en voedzaam klimaat op school waar leerlingen tot bloei kunnen komen, centraal staan. Als tegenwicht voor bovengenoemde, vaak voorkomende situatie in het hedendaagse onderwijs. Het eerste pilotproject binnen 'Zin in Leven' is in september 2017 op deze school van start gegaan en heeft hier de naam 'Zie je mij?' gekregen. De pilot

is zorgvuldig ingebed in het bovengenoemde, schoolbrede traject van Loek Schoenmakers. De voorbereiding op de start van deze pilot markeert tevens de aanvang van fase 3 van project 'Zin in Leven!'. (Zie ook §3.3.3)

Naast BC Broekhin, is ook het Dendron College in Horst zeer geïnteresseerd in een mogelijke pilot binnen project 'Zin in Leven'. Al tijdens fase 1 zijn door ZiLimburg gesprekken gevoerd met de coördinator verlies- en rouwervaring, Ine Schriever en de voormalig counselor en vertrouwenspersoon, Jos Nottelman. Piet Linders en Petra Ritzen zijn met hen in gesprek over een mogelijke pilot binnen 'Zin in Leven' in 2018/ 2019.

3.3.3 Fase 3

Op BC Broekhin in Roermond heeft men, net als andere middelbare scholen in Limburg, ervaring met leerlingen die kampen met gevoelens van eenzaamheid en depressie. Helaas zijn de laatste jaren ook meerdere suïcidepogingen onder de leerlingen voorgekomen. Sommige geslaagd, andere niet. Aangezien dit vooral speelde in de bovenbouw van het VWO, heeft de school ervoor gekozen om de mentoren en docenten (het zgn. onderwijsteam) van 4-5-6-VWO deel te laten nemen aan de pilot 'Zie je mij?'. Het schoolbrede traject dat al is ingezet met Loek Schoenmakers, benoemt de wens tot meer verbinding tussen de leerlingen, de docenten, het OOP en de ouders/ verzorgers. Het 'floreren' van alle betrokkenen op school wordt het kompas voor de toekomst. 'Gewaardeerd, gehoord en gezien worden' hoort daar zeker bij. Er is sprake van een relationele verantwoordelijkheid die reeds vorm heeft gekregen in het verleden en ook in toekomst stééds weer vorm zal moeten krijgen.

De pilot 'Zie je mij?' past naadloos in bovengenoemd traject en verkent de praktische invulling ervan in de onderwijspraktijk. De betrokken docenten herkennen de soms hoge werkdruk, die ervoor kan zorgen dat het 'zien en horen' van de leerling in het gedrang komt. Ook het eerdergenoemde officiële curriculum en de door de overheid opgelegde eisen, spelen daar een belangrijke rol in. Daarnaast geven sommige docenten aan dat juist VWO-leerlingen in de bovenbouw, vaak ook gericht zijn op het 'behandelen van de lesstof en het voorbereiden op de examens'. Ook dat zorgt ervoor dat er voor het 'zien en horen' van de leerling minder ruimte is.

In 2017 vinden de eerste drie bijeenkomsten van 'Zie je mij?' plaats. Daarin staat vooral het zoeken naar praktische handvatten centraal. Hoe kan ik als docent de leerling 'zien en horen'? Daarbij is m.n. uitgegaan van de eïgen ervaring. Allereerst de eigen ervaring als leerling op de middelbare school. Opvallend zijn de nog steeds levendige herinneringen daaraan en vooral ook hoe dat als puber voelde. Daarnaast worden ook de eigen ervaringen als docent verkend en gedeeld met de collega's. Hierbij valt op dat sommige docenten zich nauwelijks bewust zijn van hun eigen aandeel in het maken van contact met de leerling. Men is soms onbewust bekwaam.

De bijeenkomsten op BC Broekhin worden, door het grote aantal deelnemende docenten (21 i.p.v. de vooraf geplande 10), geleid door Ans Vrérink van Hogeschool Windesheim en Nelleke de Kruik, Roos ten Hooven en Petra Ritzen van ZiLimburg. Dat heeft als bijkomend

voordeel dat het aantal ZiLLimburg-leden dat na 2017 een pilot-project kan uitrollen, ook groter is dan aanvankelijk ingepland. André Mulder van Hogeschool Windesheim, begeleidt het gehele project als lector/ adviseur.

Hiermee wordt het gestelde doel om tijdens het jaar 2017/ 2018, 10 sleutelfiguren in het werkveld onderwijs te bereiken met de 'sensibiliseringstraining', ruimschoots bereikt.

3.4 Begroting, financiering en realisatie december 2016 – december 2017

3.4.1 Begroting

Zie in bijlage 2 de projectbegroting voor 2017 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020).

3.4.2 Financiering

Zie in bijlage 2 de dekking van de projectbegroting voor 2017 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020).

Hiermee is de begroting voor 2017 sluitend en geaccordeerd door de stuurgroep van ZiLLimburg en het bestuur van 't PGJ.

3.4.3 Realisatie

Bij de formulering van de doelen van project 'Zin in Leven', de bijbehorende planning en financiering, hebben de leden van ZiLLimburg eind 2016 hun stip op de horizon geformuleerd en de piketpaaltjes zo zorgvuldig mogelijk uitgezet.

Maar al gauw blijkt dat het project in de loop van 2017 veel voorspoediger verloopt dan verwacht. De leden van ZiLLimburg hebben vele gesprekken met instellingen vanuit alle drie de genoemde werkvelden. Deze reageren enthousiast en bieden meermaals aan, deel uit te willen maken van een pilot. Niet alleen instellingen in Limburg, maar ook in de rest van Nederland. ZiLLimburg beraadt zich hier in de loop van 2017 nadrukkelijk op en neemt daarbij de volgende, zorgvuldig onderbouwde beslissingen:

- De vele gesprekken met het netwerk binnen de drie werkvelden, kosten meer tijd en reiskosten dan oorspronkelijk begroot voor 2017. Ze zorgen echter wel sneller voor meer draagvlak dan verwacht. Maar zolang er nog geen zwart-op-wit afspraken liggen met een instelling waar de eerste pilot, eind 2017, van start kan gaan blijft het leggen van contacten cruciaal. En niet alleen voor 2017, maar ook voor de pilots in de overige twee werkvelden in de jaren daarna. Daarmee worden de voorbereidende werkzaamheden voor pilots in 2018 e.v. naar voren gehaald. Er wordt daarom besloten dat het leggen van contacten met de verschillende instellingen door zal blijven gaan, aangezien dit uiteindelijk het dragende fundament onder het project zal gaan vormen. Het budget hiervoor, wordt vooralsnog geput uit de bestaande middelen. Zo zijn met Hogeschool Windesheim voor aanvang van de pilot op BC Broekhin heldere afspraken gemaakt over de minimale en de maximale inzet van uren, waarbij

- hoe dan ook - kwaliteit geleverd kan worden. ZiLLimburg kan daarbij kiezen voor variabelen tussen volledige begeleiding door de mensen van Hogeschool Windesheim en deels eigen uitrol van de sensibiliseringsmethodiek. Hierdoor kan een financiële buffer worden gecreëerd voor andere posten, indien nodig.

- In de loop van 2017 vraagt PKN Nederland ZiLLimburg naar de mogelijkheden om in 2018 een pilot op te zetten in heel Nederland. Ook hier wordt zorgvuldig over nagedacht. ZiLLimburg komt tot de conclusie dat het van groot belang is om project 'Zin in Leven' zeer zorgvuldig neer te zetten. Daarom wordt besloten dat in het schooljaar 2017/ 2018 alle aandacht zal gaan naar de pilot op BC Broekhin in Roermond. Pas als deze is uitgevoerd en zorgvuldig geëvalueerd, zal in 2018/ 2019 uitbreiding naar een 2^e onderwijsinstelling en een 2^e werkveld in Limburg plaatsvinden. Pas daarna zal het project mogelijk worden uitgerold buiten Limburg. ZiLLimburg besluit dus niet te snel, op te veel locaties tegelijk, uit te vliegen. Het werkveld in Limburg is ons grotendeels bekend. Dat draagt bij aan een evenwichtige uitrol van de pilotprojecten.
- Al in 2015 hebben de eerste gesprekken met instellingen uit de 3 betrokken werkvelden plaatsgevonden. Ook toen al waren sommige van hen geïnteresseerd in deelname aan een pilot. In de loop van het project merken de leden van ZiLLimburg dat sommige contacten te lang 'op de plank moeten blijven liggen'. In onderling overleg is besloten dat er een jaarlijkse bijeenkomst dient te worden georganiseerd voor een referentiegroep vanuit ons steeds groter groeiende netwerk. De doelen die daarbij worden nagestreefd, zijn reeds vermeld in paragraaf 3.3. Met BC Broekhin uit Roermond is afgesproken dat deze bijeenkomst bij hen, als eerste deelnemende instelling aan ons project, op 25 januari 2018 op school plaats kan vinden. Gezien de onverwacht snelle groei van het project, is het budget hiervoor echter niet begroot. Ook daarop volgt overleg: ZiLLimburg besluit dat bovengenoemde bijeenkomst zeer belangrijk is. Ook hier geldt dat contacten met de verschillende instellingen uiteindelijk het dragende fundament onder het project gaan vormen.
- Met bovengenoemde bijeenkomst in het vizier, richten de leden van ZiLLimburg zich vervolgens op hun presentatie naar buiten toe. Deze dient, daarover zijn ze het met elkaar eens, zo professioneel mogelijk te zijn. Dat vergroot de kans dat ook nieuwe instellingen aanhaken en het draagvlak van 'Zin in Leven' kan blijven groeien. Er is daarom behoefte aan een professionele huisstijl, een logo, een folder en uitingen via internet en de sociale media. Ook deze kosten zijn aanvankelijk niet meegenomen in de begroting van 2017. Na overleg wordt besloten om een klein deel van het budget van 2018 naar 2017 te verschuiven en in 2018 naar additionele financiële middelen te zoeken.
- Ondertussen heeft een ZiLLimburger van het eerste uur, Daniëlle van Drongelen, weer aangehaakt bij het project. Zij ziet, als professioneel communicatiedeskundige en fondswerver, mogelijkheden om te voorzien in de tekorten die door de snelle groei van het project in het geplande budget voor 2018 – 2020 zijn ontstaan. Daarom wordt, eind 2017, een fondswervingstraject met Daniëlle van Drongelen i.s.m. fondswervingspartner 2Select ingezet.

- Ook met Peter Boonen, Sanne Michon en Tamara van Bogaert van de Provincie Limburg, wordt reeds in 2017 overlegd over de ontstane situatie en mogelijke hulp die de provincie daarbij zouden kunnen bieden.
- Met de onverwacht snelle groei van het project, zijn ook de taken van de projectleider meegegroeid. Eind 2017 geeft Petra Ritzen daarom ook aan dat bepaalde taken, vanaf begin 2018, opgenomen dienen te worden door de verschillende leden van ZiLLimburg. Er wordt afgesproken dat gekeken zal worden naar ieders specifieke kwaliteiten. Begin 2018 wordt, in samenspraak met alle leden van ZiLLimburg, hierover besloten. Mogelijk extra kosten zullen meegenomen worden in het nieuwe fondswervingstraject.

Ondanks de zeer voorspoedige groei van het project en de vergrote uren- en middeleninzet daarbij, is het budget gedurende het projectjaar 2017 toereikend. Zie voor een overzicht van de uitgaven in 2017, bijlage 2 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020).

4 Realisatie project 'Zin in Leven' dec. 2017 – dec. 2018:

4.1 Projectorganisatie

In de loop van de periode dec. 2017 – dec. 2018 heeft 't PG CJ, n.a.v. de ziekte en het afscheid van voorzitter Wim van der Laan, gezocht naar een opvolger. Daarbij kwam ook het afscheid van secretaris Bart Stienen en penningmeester Ton Hulspas. De projecten 'Zin in Leven' van ZiLLimburg en 'ZinSpeling' waren op dat moment nog 2 projecten die, onder de vlag van 't PG CJ, werden uitgevoerd. Hiermee stond ZiLLimburg voor een nieuwe uitdaging: het vinden van een voltallig nieuw bestuur voor 't PG CJ. Gelukkig bleek het merendeel van de leden van de stuurgroep van ZiLLimburg bereid om de bestuurstaken van 't PG CJ over te nemen. Zo namen Piet Linders het voorzittersstokje en Aafke Vermeijden het secretarisstokje over op 1 mei 2018. Een maand later werd Hub Vossen de penningmeester van 't PG CJ. Project 'Zin in Leven' is op dat moment het enige project dat wordt uitgevoerd. Voor 'ZinSpeling' wordt nog naar mogelijkheden gezocht om aan te sluiten bij project 'Zin in Leven'.

Ondertussen duurt de aanstelling van Petra Ritzen, lid van het samenwerkingsverband ZiLLimburg die middels een ZZP-constructie is aangesteld als projectcoördinator, voort.

Evenals vorig kalenderjaar wordt ook in de periode dec. 2017 – dec. 2018 de jaarlijkse schriftelijke rapportage over ontwikkelingen, verloop en planning van het project 'Zin in Leven' uitgebreid met een jaarlijkse bijeenkomst voor al diegenen die deel uit zijn gaan maken van het opgebouwde netwerk. Doelen van deze bijeenkomst zijn ook nu weer de genoemde doelen in §3.1.

4.2 Doel project 'Zin in Leven'

Van het driedelige doel, zoals genoemd bij §2.2, is in november 2016 fase 1 middels een verslag afgesloten. Vervolgens is vanaf december 2016 een start gemaakt met fase 2 en in juni 2017 met fase 3, die nog t/m 2020 voort zal duren.

4.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven'

4.3.1 Fase 1

Reeds in 2016 afgesloten.

4.3.2 Fase 2

De leden van ZiLLimburg hebben in de periode dec. 2016 – dec. 2018 gesproken met contactpersonen vanuit de volgende instellingen:

(Vrijwillig) jeugdwerk:

- a) Jong Nederland, Limburg
- b) Gezamenlijke Kerken in Limburg (Katholieke kerk, PKN, Moslimorganisaties)
- c) PKN Nederland
- d) Pater Karel Kapel, Munstergeleen
- e) Scouting Limburg

Jeugdzorg:

- a) Headspace/ @EASE Nederland, Maastricht
- b) GGD, Limburg Noord
- c) GGD, Zuid Limburg
- d) SJSJ Het Keerpunt, Cadier en Keer
- e) Stichting Achter de Regenboog, Regio Zuid/ Noaberkids
- f) Actiecentrum Positieve Gezondheid, Maastricht
- g) Landelijke Depressie Vereniging en Expertisecentrum Depressie (Pro Persona)
- h) DoorS2open – Plinthos, Schinnen

Onderwijs:

- a) BC Broekhin Roermond
- b) Dendron College, Horst
- c) Sophianum, Gulpen
- d) Broekland College, Hoensbroek
- e) Raayland College, Venray

4.3.2.1 (Vrijwillig) jeugdwerk

Bij de instellingen onder a) t/m c) zijn de gesprekken een voortzetting van de reeds eerder gestarte contacten.

Daarbij geeft *de PKN* aan dat zij, i.t.t. vorig jaar, óók geïnteresseerd is in mogelijke samenwerking als de pilot uitgerold wordt in Limburg. Vorig jaar was het standpunt dat alleen Nederland-breed de samenwerking zou worden gezocht. Er worden concrete mogelijkheden gezien in onze samenwerking met JongNederland. Zo heeft de PKN, via

'Holymoly' tools ontwikkeld om zingevend (breed gezien en ingevuld) aanwezig te zijn op (jongeren)bijeenkomsten. Deze mogelijkheden zijn besproken met JongNederland en zij geven aan geïnteresseerd te zijn in onderlinge samenwerking op dit gebied.

De Pater Karel Kapel in Munstergeleen is een nieuwe instelling. Hub Vossen en Petra Ritzen hebben overlegd over een mogelijke pilot waarbij de vrijwilligers van de kapel getraind worden in het voeren van zingevende gesprekken met de jongeren die (al dan niet via hun school) de ontmoetingstuin bezoeken. Eén van de beelden verbeeldt mogelijke emoties rondom zelfdoding en de nabestaanden daarvan. Dit 'beeld' kan ook 'meegenomen' worden naar jongeren op andere locaties binnen ons project.

Pater Martin de Korte van de Pater Karel Kapel is momenteel in overleg met mogelijk geïnteresseerde vrijwilligers. Hierbij zullen mogelijk ook vrijwilligers aansluiten vanuit de Basiliek O.L. Vrouw v/h H. Hart en de Gemmakapel in Sittard en de Sint Amelbergabasiliek in Susteren.

Ook *Scouting Limburg* is in 2018 een nieuwe instelling waarmee is overlegd over mogelijke deelname aan een pilot 'Zin in Leven'. Deze zou deels gelijk op kunnen lopen met de pilot bij JongNederland, Limburg. In gesprek met Patrick Heunen zijn 3 mogelijke verbindingen geformuleerd:

1. Binnen de 8 activiteitengebieden van Scouting Limburg zijn m.n. de gebieden 'identiteit', 'samenleving' en 'expressie' moeilijk in te vullen voor de leiding. Deze lenen zich bij uitstek voor een mogelijke pilot.
2. Tijdens de kamptraining voor de leiding (=1 voorbereidende dag en 1 weekend aan de slag) kunnen m.n. de aspecten 'zingeving' en het 'moment van aandacht' (wat vroeger de 'mis' was) aandachtsgebieden zijn voor een pilot 'Zin in Leven'.
3. Tenslotte kunnen er ook grotere activiteiten (zoals bv. de Kids-party die i.s.m. JongNederland Limburg wordt georganiseerd) in worden ondergebracht.

4.3.2.2 Jeugdzorg

Maart 2018 is er nog contact geweest met Sophie Leijdesdorff en Mary Rose Postma van *@ease Maastricht*. Er is een 2-daagse basistraining voor de vrijwillige jongeren ontwikkeld, maar zingevende gespreksvoering maakt hier geen deel van uit. Helaas werd de training daarmee te vol en zijn er keuzes gemaakt. Mogelijk zullen er 'gastcolleges/ trainingen' aangeboden worden waar ook zingevende gespreksvoering onderdeel van uit zou kunnen maken. Mocht dit plaats gaan vinden en onze input nodig zijn, dan zal *@ease* contact opnemen met ZiLLimburg.

Juli 2018 publiceerde het CBS de zelfdodingscijfers van 2017 onder jongeren: bijna een verdubbeling t.o.v. 2016. N.a.v. deze schokkende cijfers heeft ZiLLimburg contact

opgenomen met minister de Jonge en staatssecretaris Blokhuis. Vervolgens heeft mevr. Gonne Kelder van het ministerie van VWS ons gewezen op lokale initiatieven binnen de suïcidepreventie die d.m.v. 'proeftuinen' door de GGD worden geleid.

Daarom hebben Petra Ritzen en Hub Vossen contact opgenomen met Monique Streng-Sluis van *GGD Limburg-Noord* en Fons Bovens, directeur van *GGD Zuid-Limburg*.

Met elkaar wordt gezocht naar samenwerkingsmogelijkheden.

In Zuid-Limburg zien Fons Bovens en Marjon Hulst mogelijkheden om 'Zin in Leven' een rol te laten spelen binnen 'De Gezonde School', 'Leefstijl', 'Voortijdig Schooluitval', 'De Gezonde Generatie' en het 'Gezondheidsakkoord'. Ook wordt gewezen op de mogelijkheid om het Actiecentrum Positieve Gezondheid van de Provincie Limburg te benaderen voor het verzorgen van een inspiratiesessie.

Over dit laatste is contact opgenomen met Bert Hesdahl van het *Actiecentrum Positieve Gezondheid* en met hem is in november 2018 afgesproken dat we met 'Project Zin in Leven' een inspiratiesessie zullen verzorgen in februari 2019.

In Limburg-Noord is Petra Ritzen in november 2018 aangeschoven bij het overleg van de werkgroep Depressie-, suïcide preventie. Ze heeft gesproken met Fien Beijers en Monique Streng van *GGD Noord* en Marleen de Faber van de *Vincent van Gogh Stichting*. Er bleek vanuit hun werkveld vooral vraag naar een kant en klaar product, dat project 'Zin in Leven' niet biedt. Daar staat juist de PLG-gedachte centraal. Monique Streng gaf wel aan dat wellicht via de Gezonde School nog een mogelijkheid te zoeken is tot samenwerking. Hierover zal zij in de loop van 2019 nog contact met ZiLLimburg zoeken.

Bij *SJSJ Het Keerpunt* heeft de directie, na ons aanbod tot samenwerking, de teamleiders gevraagd contact te zoeken met ZiLLimburg. We wachten hun initiatief af.

Met Karin van der Plas van *Stichting Achter de Regenboog - Regio Zuid en Noaberkids*, is Petra Ritzen in overleg over een mogelijke pilot in Noord Limburg. Er wordt gedacht aan de inzet van ervaringsdeskundige jongeren op scholen die deelnemen aan een pilot 'Zin in Leven'.

Met Dorien Smit van *Landelijke Depressie Vereniging en Expertisecentrum Depressie (Pro Persona)* en 'De Kracht van Depressie – Kwalitatief onderzoek naar ervaringskennis bij depressie' heeft Petra Ritzen overlegd over het mogelijk delen van de resultaten van elkaars onderzoek/ pilots. Bovengenoemd onderzoek geeft, via diepte interviews met mensen (en daarbij ook jongeren van 18-25 jaar) die ervaring hebben met depressie. De informatie uit de interviews wordt gebundeld in een digitaal instrument, zodat andere mensen kunnen profiteren van ervaringskennis van andere patiënten. Om de resultaten te structureren worden er mogelijke verbanden gezocht tussen overkoepelende thema's. Eén van die thema's is: zingeving. Dorien Smit geeft aan dat de depressie meestal voortkomt uit existentiële problematiek en eenzaamheid. Patiënten zijn zeker op zoek naar zingeving! In haar ogen heeft de handelingsverlegenheid van professionals die hierbij een grote rol speelt, m.n. te maken met angst.

Er wordt afgesproken om elkaar de onderzoeks- en evaluatieverslagen toe te sturen. Project 'Zin in Leven' kan e.e.a. meenemen binnen de ontwikkeling van handvatten voor instellingen in het werkveld.

Eind december heeft Petra Ritzen ook gesproken met Jeanne Schepers van *DoorS2open bij Plinthos in Schinnen*. Zij bieden een traject vóór en dóór jongeren vanaf 14 jaar, die om welke reden dan ook niet meer volwaardig deelnemen aan onze maatschappij of het doel in hun leven zijn kwijtgeraakt en daardoor hun kansen in onze maatschappij niet meer zien. DoorS2open zet deze, vaak eenzame en onbegrepen, jongeren weer in hun kracht en opent deuren naar kansen en antwoorden op levensvragen. Hierbij spreken ze uitdrukkelijk de taal van de jongeren zélf. Zo wordt er bv. niet gesproken van een 'handelingsplan' maar van een 'droom waaraan de jongere wil werken'. Dit past op een hele mooie manier bij project 'Zin in Leven'. Jeanne Schepers geeft aan, daarom ook mogelijkheden tot samenwerking te zien bij de op te zetten training van hun volwassen begeleiders. De kern daarvan draait om hun 'attitude/houding': de jongeren willen zien en horen om wie ze zijn. Op een open en uitnodigende manier kunnen luisteren naar hun (levens)verhaal om, samen met de jongeren, (weer) op het spoor te komen van hun kwaliteiten en vaardigheden. Daarbij hoort ook: jezelf kwetsbaar op durven stellen. Goed voorbeeld doet volgen. Dat zullen de volwassenen dus ook zélf moeten kunnen *voorleven*. Begin 2019 zal een vervolgspraak gemaakt worden om te bezien welke concrete, gezamenlijke stappen gezet kunnen worden.

4.3.2.3 Onderwijs

In de loop van het schooljaar 2017/ 2018 heeft Petra Ritzen herhaaldelijk overlegd met Ine Schriever, Jos Nottelman (beide coach verlies- en rouwverwerking) en Gertie Sikes (ondersteuningscoördinator) van het *Dendron College in Horst*. Daarbij leek aanvankelijk gekozen te worden voor de start van een pilot 'Zin in Leven' tijdens het schooljaar 2018/ 2019. Binnen de suïcidepreventie is uiteindelijk echter voor samenwerking met een andere instantie gekozen, waarmee men ook al binnen andere projecten samenwerkte. Door onduidelijke communicatie tussen het zorgteam en de directie, is dit op het eind van het schooljaar met Petra Ritzen gecommuniceerd.

Vervolgens is ZiLimburg met een aantal andere Limburgse scholen in overleg gegaan over een mogelijke pilot 'Zin in Leven'. Dat waren: *Sophianum in Gulpen, het Broekland College in Hoensbroek en het Raayland College in Venray*. Op deze laatste school heeft Cor Sonnemans aangegeven in overleg te willen gaan met de collega's over mogelijke aansluiting bij het project. Daarover zal in het voorjaar van 2019 verder overleg plaatsvinden.

4.3.3 Fase 3

4.3.3.1 (Vrijwillig) jeugdwerk: PLG 'Lekker in je vel dan kom je er wel' - JongNL

Bij *Jong Nederland-Limburg* is in de periode dec. 2017 – okt. 2018 i.s.m. Léon Hoenen, de groepen Leveroy en Venray en de mensen van het provinciaal bureau in Melick een start gemaakt met het pilotproject 'Lekker in je vel? Dan kom je er wel!' De uitkomsten van de in paragraaf 3.3.2.1 genoemde interviews van Piet Linders en Petra Ritzen met de plm. 150 groepsleiders tijdens het 2-jaarlijkse Younglands Festival, heeft Petra Ritzen meegenomen in

de vervolggesprekken met de groepsleiding in Leveroy en Venray. Het overgrote deel van de leiding gaf daarbij namelijk aan, wel eens (vaker) te hebben meegemaakt dat kinderen uit de groep niet lekker in hun vel zitten. Ook gaf het merendeel aan, er binnen JongNL voor deze kinderen te willen zijn.

Tijdens de vervolggesprekken met de leden van het provinciaal bureau in Melick zijn in oktober 2018 de volgende vragen aan bod gekomen:

- Wat is het doel van de pilot 'Lekker in je vel? Dan kom je er wel!'?
- Voor wie is de pilot bestemd?
- Wat gaan we doen en welk tijdpad hoort daarbij?

Over de uiteindelijke antwoorden hierop, wordt nog overlegd.

Daarbij wordt o.a. de preventieve werking van de pilot benadrukt. Door de jongeren (meer) uit te nodigen om hun emoties en gedachten met elkaar te delen, leer je elkaar (nog) beter kennen als persoon. Mogelijke gevoelens van eenzaamheid en depressie kunnen hierdoor eerder op het spoor gekomen worden. De sterke onderlinge band, die het jeugdwerk bij JongNederland zo kenmerkt, kan deze ook tot op zekere hoogte opvangen. Een zeer waardevol element binnen het jeugdwerk! Hierbij hoort ook de acceptatie dat het leven niet altijd 'leuk' is. Pijn, verdriet en tegenslag horen er nu eenmaal bij. Weerbaarheid om hiermee om te kunnen gaan, speelt ook een rol. Soms dient een kind echter doorverwezen te worden naar anderen. Hoe hierbij te oordelen en te handelen, zal opgenomen worden in een handleiding voor alle leiding.

Ook zal de pilot 'Lekker in je vel? Dan kom je er wel!' gekoppeld worden aan de kernwaarden van Jong Nederland: samen, respect, vertrouwen en veiligheid.

Belangrijk daarbij is dat we geen 'maniertjes' aanleren. Hier gaat het om bewustwording van de zin- en betekenisgevende laag in het leven. De leiding wil dit de jongeren voorleven. Uiteraard op de JongNederland-manier: via spel, creativiteit en natuurbeleving! We zullen samen op zoek gaan naar de juiste vorm hierin.

JongNL streeft er uiteindelijk naar om de pilot een plaats te geven binnen het eigen cursusaanbod van JongNL en het daarmee, via de medewerkers/ leiding, over te dragen op de jongeren.

4.3.3.2 Onderwijs: PLG 'Zie je mij?' - BC Broekhin

In de paragrafen 3.3.2.3 en 3.3.3 is reeds beschreven hoe op *BC Broekhin in Roermond* al vanaf 2017 een start is gemaakt met de PLG-bijeenkomsten 'Zie je mij?' O.l.v. Hogeschool Windesheim werd daarbij gestreefd naar 7 bijeenkomsten van 2 uur. A.g.v. de hoge werkdruk van de 21 deelnemende docenten, konden uiteindelijk slechts 5 bijeenkomsten van 1,5 uur worden gerealiseerd.

Toch hebben de meeste docenten meerwaarde ervaren aan het uitvoeren van de PLG. Deze heeft ook bijgedragen aan het in beeld krijgen van en contact maken met leerlingen. Maar er is op het eind van het schooljaar 2017/2018 nog nauwelijks sprake van een daadwerkelijke innovatie van de werkpraktijk. Hierover straks meer.

Opbrengsten PLG 'Zie je mij?' – BC Broekhin

Voor de individuele docenten:

- Bewustwording van de reeds aanwezige eigen competenties/ daadwerkelijk competentier te worden op het gebied van 'sensibiliteit voor zin- en betekenisgeving om voortijdig gebrek aan zingeving bij jongeren te herkennen en hierop gericht te sturen'. Individueel leidend tot veranderingen van de praktijk.

Schoolbreed:

- Op schoolniveau is er sprake van bewustwording m.b.t. het functioneren van het huidige mentorschap. Waarom hebben de leerlingen daar geen zeggenschap in? Wat zijn hiervan de gevolgen voor het 'zien en horen' van de individuele leerling?
- Ook is men zich bewust geworden van het gebruik van 'Magister', nu vooral disciplinerend van aard. De leerling wordt niet *in zijn geheel* 'gezien en gehoord'. Ook ruimte voor 'waardering' en (eigen)waarde?
- Ook is er inzicht ontstaan in de samenhang tussen de enorme werkdruk en het 'zien en horen' van de leerling, de docenten onderling en de manier waarop de directie de docenten 'ziet en hoort'. Hier zijn zeker nog stappen in te zetten, ook v.w.b. de existentiële dimensie hiervan.
- Het gebruik van de 'verhaalcirkel' heeft de docenten kennis laten maken met een tool om de individuele leerling nog beter 'te zien en te horen' en vervolgens datgene te bieden wat hij/ zij nodig heeft om beter in z'n vel te zitten. Essentieel is daarbij het niet alleen 'zien en horen' van de 'feiten' die gekend worden rondom de betreffende leerling, maar vooral ook de 'betekenis' die deze feiten hebben voor hem/ haar.
- Bovengenoemde bewustwording heeft nog niet geleid tot veranderingen van de praktijk.

Voor ZiLLimburg:

- De PLG is dit jaar voor het eerst uitgerold bij een instelling. Hieraan hebben 3 leden van ZiLLimburg, o.l.v. Hogeschool Windesheim, deelgenomen. Zij kunnen het geleerde na dit jaar overdragen.
- Ontdekking van de volgende grenzen aan de PLG-methodiek bij een onderwijsinstelling:
 - Benadrukken van de *gezamenlijkheid* van het proces: geef de bijeenkomsten vorm *o.b.v. de inbreng/ vraag van de deelnemers*.
 - Richten op de daadwerkelijke verbetering van de praktijk d.m.v. concrete problematisering/ thematisering ervan.
 - Stem goed af op de deelnemers/ specifieke doelgroep.
 - Deelname dient op vrijwillige (en betaalde) basis te zijn.
 - De groep dient uit plm. 8-10 deelnemers te bestaan.
 - Er zijn minimaal 7 bijeenkomsten van 2 uur nodig om te komen tot een daadwerkelijke innovatie van de praktijk.
 - Evalueren d.m.v. diepte-interviews (en doorvragen) i.p.v. enquêtes.

- Borging:
 - Ervoor zorgen dat de docenten de praktijk *zelf* willen veranderen.
 - Het betrekken van ‘maatjes’ (collega’s) bij de PLG: olievlekwerking.
 - ‘Kartrekker’ binnen de school zoeken.
 - Begeleiding op afstand door de mensen van ZiLLimburg.
 - Terugkomdagen voor deelnemers PLG.

Er is binnen de pilot ‘Zie je mij?’ dus zeker een zinvolle eerste stap gezet. Deze maakt echter deel uit van een proces dat gecontinueerd zal dienen te worden.

De deelnemende docenten hebben op individueel vlak aangegeven zich bewust te zijn geworden van de reeds aanwezige eigen competenties en het op sommige punten ook daadwerkelijk competentier te zijn geworden op het gebied van het ‘zien en horen’ van de leerling in zijn/ haar geheel.

Ook hebben zij aangegeven verrast te zijn door de opbrengsten van de ‘verhaalcirkel’.

De school heeft daarom deze in het schooljaar 2018/2019 een plaats gegeven in de leerlingbesprekingen van de onderwijsteams. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de resultaten van de leerlingen, maar is er vooral ook ruimte voor het bespreken van individuele leerlingen. Daarbij blijkt de eenvoud van de ‘verhaalcirkel’ juist de kracht ervan te zijn.

De 3 te zetten stappen zijn helder: (1) het verzamelen van de *feiten* rondom de leerling, (2) het ontdekken van de *betekenis* van deze feiten voor de betreffende leerling, (3) het ondernemen van *acties* die nodig zijn voor een beter begrip voor deze leerling, een beter contact met hem/ haar en om de zorg goed af te kunnen stemmen op wat voor deze leerling van betekenis is.

In de werkpraktijk blijkt het verzamelen van de feiten rondom de leerling voor de docenten bekend terrein te zijn, maar het ontdekken van de *betekenis* ervan voor de betreffende leerling, boort een nieuwe laag aan. Hiervoor blijkt niet elke docent even gevoelig te zijn. Het ontbreekt bij sommigen nog aan de competenties om een ‘betekenisvol’ gesprek te kunnen voeren. De 3^e stap is voor de school het grote winstpunt van de verhaalcirkel: vanuit stap 1, via stap 2, naar uiteindelijk de *zinvolle actie* bij stap 3. Deze duidelijk geïntegreerde *actie* heeft het rendement van de leerlingbespreking verhoogd.

De school bezint zich nog op de mogelijkheid om volgend schooljaar te kiezen voor competentiebevordering bij de docenten op het gebied van ‘betekenisvolle gespreksvoering’. Wellicht bij de brugklasmentoren, aangezien zij de meeste tijd ter beschikking hebben voor contact met hun mentorleerlingen. Echter vraagt het grotere ‘Gelijke Kansen’-project veel tijd en energie, terwijl ook daar vergelijkbare ontwikkelingen plaatsvinden. Zo wordt nu binnen de school ook daadwerkelijk overlegd over het gebruik van Magister: hoe kunnen we daarin ook ruimte creëren voor de vaardigheden en de persoonlijkheid van de leerling? Ook over het mentoraat wordt nu gesproken: zo heeft het leerlingen-panel gevraagd naar de mogelijkheden om je eigen mentor te kunnen kiezen. Dat roept het gebruik van de verhaalcirkel dus óók op: in gesprek gaan met de leerling geeft ruimte voor eigen inbreng en vergroot het ‘eigenaarschap’ van de leerling. De verhaalcirkel maakt nu onderdeel uit van de toolbox van de docenten. Schooljaar

2019/2020 zal bezien worden voor welke competentiebevordering(en) tijd vrijgemaakt kan worden.

4.4 Begroting, financiering en realisatie december 2017 – oktober 2018

4.4.1 Begroting

Zie in bijlage 2 de projectbegroting voor 2018 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020).

4.4.2 Financiering

Zie in bijlage 2 de projectbegroting voor 2018 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020).

4.4.3 Realisatie

Na de zeer voorspoedige groei van project 'Zin in Leven' in het jaar 2017, heeft e.e.a. zich in 2018 meer gestabiliseerd.

Daarmee samenhangend zijn ook de begroting en de uitgaven in 2018: door de ervaringen in 2017 heeft de stuurgroep de begroting reëel in kunnen schatten en zijn de uitgaven geheel in lijn daarmee.

Enkele opmerkingen daarbij:

- Het in 2017 opgebouwde netwerk binnen de werkvelden (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs is geconsolideerd en uitgebreid. Ook dit jaar geldt echter dat een pilot pas van start kan gaan als er zwart-op-wit afspraken liggen met een instelling. De ervaring leert ons dat een mogelijke pilot ook op het laatste moment géén doorgang kan vinden. Actief contact leggen en overleg voeren, blijft dus van groot belang (het eerdergenoemde dragende fundament onder het project) voor nu en de komende projectjaren. Daarmee hangen uiteraard uren en kosten samen.
- De in 2017 gestarte jaarlijkse bijeenkomst voor de referentiegroep uit ons netwerk, zal ook de komende jaren plaats blijven vinden. Deze bijeenkomst zal jaarlijks op locatie van één van de deelnemende instellingen plaatsvinden. Dat vergroot niet alleen de onderlinge betrokkenheid, maar vermindert ook de organisatiekosten. In 2019 zal deze bijeenkomst op 19 september plaatsvinden, bij JongNederland in Melick.
- Het fondswervingstraject met Daniëlle van Drongelen i.s.m. fondswervingspartner 2Select, dat sinds oktober 2017 is ingezet, heeft vooralsnog beperkte additionele financiële middelen voor de projectjaren 2019 en 2020 opgeleverd. Hierover vindt momenteel overleg plaats.
- In 2018 is de Provincie Limburg gevraagd om de (beperkte) tekorten van 2017, die zijn doorgeschoven naar 2018, mede te dragen. ZiLimburg heeft hierop een positieve reactie ontvangen.

Zie voor een overzicht van de uitgaven in 2018, bijlage 2 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020). Zie voor de jaarrekening 2018 van 't PGCI, bijlage 3 ('Jaarrekening 2018 't PGCI')

5 Realisatie project 'Zin in Leven' dec. 2018 – dec. 2019:

5.1 Projectorganisatie

De bestuurssamenstelling van 't PGCJ is dit kalenderjaar ongewijzigd gebleven.

Ondertussen duurt ook de aanstelling van Petra Ritzen, lid van het samenwerkingsverband ZiLLimburg die middels een ZZP-contractie is aangesteld als projectcoördinator, voort.

In de werkgroep van ZiLLimburg hebben dit jaar 2 leden aangegeven helaas niet meer bij de vergaderingen aanwezig te kunnen zijn, i.v.m. hun drukke werkzaamheden als ZZP'er. Wel blijven zij op de achtergrond betrokken bij de ontwikkelingen van ons project. Ook ondersteunen zij ons daar waar mogelijk, m.n. het leggen van verbindingen met hun eigen netwerk. ZiLLimburg heeft daarop besloten 2 nieuwe werkgroepleden te zoeken die actiever deel kunnen nemen aan de vergaderingen. Dat zijn: Wilma Pelz, sociaal cultureel medewerker bij Burgerkracht Limburg en Hannie Hoefnagels, docent levensbeschouwing aan het Bernardinuscollege in Heerlen.

Evenals vorig kalenderjaar wordt ook in de periode dec. 2018 – dec. 2019 de jaarlijkse schriftelijke rapportage over ontwikkelingen, verloop en planning van het project 'Zin in Leven' uitgebreid met een jaarlijkse bijeenkomst voor al diegenen die deel uit zijn gaan maken van het opgebouwde netwerk. Doelen van deze bijeenkomst zijn ook nu weer de genoemde doelen in §3.1.

Door deelname aan de februari-inspiratiesessie voor het Actiecentrum Positieve Gezondheid, is het netwerk dit jaar flink gegroeid. Tijdens de netwerkbijeenkomst op 19 september 2019 groeide het aantal bezoekers t.o.v. vorig jaar met 32% naar 45 aanwezigen vanuit alle drie de werkvelden.

5.2 Doel project 'Zin in Leven'

Van het driedelige doel, zoals genoemd bij paragraaf 2.2, is in november 2016 fase 1 middels een verslag afgesloten.

Vervolgens is vanaf december 2016 een start gemaakt met fase 2 en in juni 2017 met fase 3, die nog t/m 2020 voort zal duren. Hierbij dient te worden opgemerkt dat in het kalenderjaar 2018-2019 steeds meer nadruk is komen te liggen op fase 3: het zoeken naar de contouren van een werkbaar aanpak die ervoor zorgt dat mensen die met jongeren werken binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, in hun werkpraktijk meer tijd en aandacht besteden aan vragen rond zin- en betekenisgeving dan nu het geval is.

5.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven'

5.3.1 Fase 1

Reeds in 2016 afgesloten.

5.3.2 Fase 2

De leden van ZiLLimburg hebben in de periode dec. 2016 – dec. 2019 gesproken met contactpersonen vanuit de volgende instellingen:

(Vrijwillig) jeugdwerk:

- a) Jong Nederland, Limburg
- b) Gezamenlijke Kerken in Limburg (Katholieke kerk, PKN, Moslimorganisaties)
- c) PKN Nederland
- d) Pater Karel Kapel, Munstergeleen
- e) Scouting Limburg
- f) JOP (Jong Protestant) Nederland

Jeugdzorg:

- a) Headspace/ @EASE Nederland, Maastricht
- b) GGD, Limburg Noord
- c) GGD, Zuid Limburg
- d) SJSJ Het Keerpunt, Cadier en Keer
- e) Stichting Achter de Regenboog, Regio Zuid/ Noaberkids
- f) Landelijke Depressie Vereniging en Expertisecentrum Depressie (Pro Persona)
- g) Actiecentrum Positieve Gezondheid, Maastricht
- h) DoorS2open – Plinthos, Schinnen
- i) WHY, Heerlen
- j) 113 Zelfmoordpreventie, Nederland
- k) LEF-team, Maastricht
- l) In2YourPlace, Limburg
- m) Synthese, Noord- en Midden-Limburg
- n) Mondriaan-Preventie, Heerlen
- o) Youth Mental Health First Aid, Heerlen

Onderwijs:

- a) BC Broekhin Roermond
- b) Dendron College, Horst
- c) Sophianum, Gulpen
- d) Broekland College, Hoensbroek
- e) Raayland College, Venray
- f) Blariacumcollege, Venlo
- g) Bernardinuscollege, Heerlen
- h) De Wijnberg, Noord- en Midden-Limburg
- i) Samen Sterk zonder Stigma, Nederland
- j) Happylessen, Trimbos-instituut Nederland

Combinatie van (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs:

- a) Burgerkracht Limburg, Sittard
- b) CARE-FREE, Limburg
- c) COC, Maastricht
- d) MagaZijn, België

5.3.2.1 (Vrijwillig) jeugdwerk

Bij de instellingen onder a) t/m c) zijn de gesprekken een voortzetting van de reeds eerder gestarte contacten. Zie voor het verloop van de pilot bij JongNL Limburg, §5.3.3.1

Dit jaar heeft de PKN/ JOP, via 'Holymoly', zingevende tools (breed gezien en ingevuld) met ons gedeeld, om aanwezig te zijn op (jongeren)bijeenkomsten. Tijdens de jaarlijkse netwerkbijeenkomst voor onze referentiegroep vanuit het netwerk van ZiLLimburg, hebben we deze kunnen presenteren aan de deelnemers.

Bij de Pater Karel Kapel in Munstergeleen wordt de pilot voortgezet. Er wordt daarbij gekozen voor een verbreding van het draagvlak: er worden niet alleen vrijwilligers van de kapel getraind in het voeren van zingevende gesprekken met de jongeren die (al dan niet via hun school) de kapel en de ontmoetingstuin bezoeken, maar mogelijk ook vrijwilligers vanuit de Basiliek O.L. Vrouw v/h H. Hart en de Gemmakapel in Sittard en de Sint Amelbergabasiliek in Susteren.

Bij de samenwerking met *Scouting Limburg* is binnen ons project in 2018 voor de volgende, mogelijke, verbindingen gekozen:

1. Binnen de 8 activiteitengebieden van Scouting Limburg zijn m.n. de gebieden 'identiteit', 'samenleving' en 'expressie' moeilijk in te vullen voor de leiding. Deze lenen zich bij uitstek voor een mogelijke pilot.
2. Tijdens de kamptraining voor de leiding (=1 voorbereidende dag en 1 weekend aan de slag) kunnen m.n. de aspecten 'zingeving' en het 'moment van aandacht' (wat vroeger de 'mis' was) aandachtsgebieden zijn voor een pilot 'Zin in Leven'.

Er is vooralsnog, bij onderdeel 1, gekozen voor een introductie van ons project bij Explorer Safari, met leiding van jongeren tussen 14 en 16 jaar. We hebben ze kennis laten maken met zin- en betekenisgevende activiteiten binnen het activiteitengebied 'identiteit', waarbij de deelnemers ervaren hoe ze op een 'diepere laag' kunnen komen. Men ziet daarbij dat 'identiteit' (onbewust) eigenlijk al veel méér een plek krijgt dan aanvankelijk gedacht werd. De leiding is van 'onbewust bekwaam' nu iets meer 'bewust bekwaam' geworden. Daardoor kun je e.e.a. ook bewuster in gaan zetten. Dat is voor de meesten wel een eye-opener! Tegelijkertijd roept het ook vragen op: hebben we daar tijd voor in het normale programma? Wat roep ik op? Word ik daarbij niet overvraagd? Met Patrick Heunen zal worden teruggekeken op deze introductie en zal in overleg met Scouting Limburg gekeken worden naar de invulling van een mogelijke pilot.

5.3.2.2 Jeugdzorg

Bij de instellingen onder a) t/m f) zijn de gesprekken een voortzetting van de reeds eerder gestarte contacten.

Via de *GGD Zuid-Limburg* zijn we in 2018 in gesprek geraakt met Bert Hesdahl van het Actiecentrum Positieve Gezondheid van de Provincie Limburg. Vervolgens hebben we in februari 2019 een inspiratiesessie verzorgd. Deze is door ruim 100 mensen, m.n. uit de jeugdzorg, bezocht. Een uitstekende manier om in contact te komen met de verschillende instellingen vanuit het werkveld!

We hebben vervolgens met vele verschillende partijen om de tafel gezeten, waaronder ook een nieuwe pilotinstelling vanuit jeugdzorg: *In2YourPlace*. Eind 2019 wilden we met hun jongeren kijken naar mogelijkheden om zin- en betekenisgeving een (nadrukkelijker) plek te geven in hun contacten met jongeren. Dat bleek iets te vroeg en in overleg is dit moment naar begin 2020 verschoven. Hiermee kunnen we vormgeven aan een 3e pilot, binnen het derde werkveld: jeugdzorg. Een volgende nieuwe stap die we daarbij zullen zetten, is de samenwerking rechtstreeks met de jongeren zélf. Al met al een prachtige aanvulling op de voorgaande pilots binnen onderwijs en (vrijwillig) jeugdwerk.

De plannen met *DoorS2open bij Plinthos in Schinnen*, zijn in 2019 concreter geworden: er is daarbij samenwerking mogelijk met De Wijnberg (SO en VSO onderwijsexpertise voor kinderen met een ernstig disharmonisch ontwikkelingsprofiel.) In §5.3.2.3 'Onderwijs' leest u meer over de ontwikkelingen hierbij.

5.3.2.3 Onderwijs

Overleg over een mogelijke pilot 'Zin in Leven' bij *Sophianum in Gulpen, Broekland College in Hoensbroek, Raayland College in Venray, Blariacumcollege in Venlo en Bernardinuscollege in Heerlen* heeft helaas nog geen concrete afspraken opgeleverd.

We constateren hierbij dat scholen zéér druk zijn met de bestaande taken en dat zij nauwelijks ruimte zien voor nieuwe projecten. We hebben ons in de loop van 2019 daarom ook gericht op aansluiting bij projecten van instellingen die reeds ingang hebben gevonden bij de verschillende scholen.

Zo is er overlegd met Samen Sterk zonder Stigma en Mondriaan-Preventie/ Happyles van het Trimbos-instituut. Beide aanbieders verzorgen al lesprojecten op diverse scholen in Limburg en in Nederland, maar missen een stuk zin- en betekenisgeving in hun aanbod. Met beide instellingen zijn we in overleg over hoe we elkaars aanbod kunnen versterken.

Daarnaast hebben we ons ook bezonnen op onze eigen benadering van de scholen. Hannie Hoefnagels kan ons goed informeren over de (on)mogelijkheden vanuit het gezichtspunt van de scholen in dezen. Er is behoefte aan een zo concreet mogelijk aanbod, waarbij het volgende duidelijk dient te zijn voor de school:

- Het aantal bijeenkomsten
- Het doel van de bijeenkomsten
- De inhoud van de bijeenkomsten
- De kosten
- De benodigde tijdsinvestering
- Datgene wat het de school uiteindelijk oplevert

We hebben daarom besloten om 'pakketten' aan te gaan bieden. Niet alleen voor de scholen, maar ook voor de overige werkvelden: jeugdwerk en jeugdzorg.

Het vraagt daarbij wel de nodige afstemming om, in combinatie hiermee, aan te sluiten bij de aard van 'zin- en betekenisgeving' zoals wij deze ten diepste herkennen (zie §5.3.3.3).

De plannen met *Doors2open bij Plinthos in Schinnen*, zijn in 2019 concreter geworden: er is daarbij samenwerking mogelijk met De Wijnberg (SO en VSO onderwijsexpertise voor kinderen met een ernstig disharmonisch ontwikkelingsprofiel.) Bij Doors2Open zal De Wijnberg een nevenvestiging openen. Het gaat hierbij om 'natuurlijk leren' dat niet in een schoolklas plaats hoeft te vinden. Daarbij geeft de jongere zélf aan wat te willen. Vele jongeren bij Doors2School hebben al heel veel scholen verlaten, waarbij steeds werd benadrukt wat ze niet konden. Hier wordt gekeken naar wat ze wél kunnen. Doors2School ondersteunt daarbij. Samen met 'Zin in Leven' kunnen we op zoek gaan naar mogelijkheden om ook zin- en betekenisgeving een plek te geven binnen het onderwijsaanbod. De docent die bij Doors2School aan de slag zou gaan, heeft De Wijnberg echter verlaten, waardoor er eerst een nieuwe docent moet worden gevonden. Vervolgens zullen we met elkaar om de tafel gaan zitten om een gezamenlijke pilot te bespreken.

5.3.2.4 Combinatie van (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs:

Doordat Wilma Pelz van *Burgerkracht Limburg*, in 2019 lid is geworden van ZiLLimburg, biedt dit ons de mogelijkheid tot samenwerking met al hun partners in Limburg. Een prachtige uitbreiding van ons netwerk. Zo zijn we via haar in gesprek gekomen met Naomy Rojnik van CARE-FREE. Zij heeft een APP ontwikkeld over kindermishandeling voor jongeren in de leeftijd van 10-18 jaar en ouder. Deze wil ze graag (o.a.) bij het onderwijs onder de aandacht brengen, opdat zo veel mogelijk jongeren er kennis van nemen en er mogelijk door geholpen worden. Docenten gaven aan niet te weten hoe deze thematiek aan de orde te kunnen stellen bij hun leerlingen. Daarom wordt er een spel ontwikkeld. Project 'Zin in Leven' ziet goede mogelijkheden om een rol te spelen in de ontwikkeling hiervan. We kunnen helpen bij de formulering van de juiste zinvragen bij het spel en bij scholing op het gebied van de zin- en betekenisgevende gespreksvoering die daarop kan volgen tussen docent en leerlingen. Eind 2019 zeggen beide partijen toe, samen te gaan werken in dezen en wordt overlegd over de contouren van een gezamenlijke pilot.

In 2019 zijn gesprekken gevoerd met Tamara van Bogaert van het *COC Maastricht*. Met haar zijn de verschillende mogelijkheden tot samenwerken besproken. Deze variëren van de mogelijkheid tot het toerusten van hun jongeren om ook zin- en betekenisgevend te communiceren met elkaar, tot het toerusten van de medewerkers die i.h.k.v. 'De Veilige School' het gesprek met jongeren op scholen aangaan. In overleg met elkaar, zal worden gezien welke concrete stappen gezet kunnen worden.

Tijdens de netwerkbijeenkomst van ZiLLimburg, op 19 september 2019, hield *Johan van der Vloet*, psycholoog, theoloog en hoofdredacteur van *MagaZijn* een lezing over het belang van zingeving. Hij heeft via zijn digitaal magazine en community met nieuws, verdieping en verhalen over zin, vanuit België, contacten over de hele wereld. MagaZijn "nodigt uit om te zoeken naar veerkracht en spirit, maar ook naar troost en solidariteit, naar ondergrond en ankerpunten. Zodat de toekomst geen kwestie van overleven is, maar van leven met toekomst." Met Johan van der Vloet gaan we in 2020 bezien hoe we onze samenwerking, mogelijk binnen één of meerdere van de werkvelden, vorm kunnen geven.

5.3.3 Fase 3

5.3.3.1 (Vrijwillig) jeugdwerk: PLG 'Lekker in je vel dan kom je er wel' – JongNL.

Bij *Jong Nederland-Limburg* is eind 2018 de pilot 'Lekker in je vel? Dan kom je er wel!' concreet van start gegaan met de leden van het provinciaal bureau in Melick.

Hierbij wordt de preventieve werking van de pilot benadrukt. Door de jongeren (meer) uit te nodigen om hun emoties en gedachten met elkaar te delen, leer je elkaar (nog) beter kennen als persoon. Mogelijke gevoelens van eenzaamheid en depressie kunnen hierdoor eerder op het spoor gekomen worden. De sterke onderlinge band, die het jeugdwerk bij JongNederland zo kenmerkt, kan deze ook tot op zekere hoogte opvangen. Een zeer waardevol element binnen het jeugdwerk!

Om bovengenoemde concreet een plek te geven in het contact met de kinderen ontwikkelen we met elkaar de volgende handvatten:

1. Een toolbox met spellen: de bestaande spellen van JongNL worden met de 'zin- en betekenisgevende bril' bekeken en krijgen vervolgens een 'verdiepende laag'.
2. Een serie verhalen v.v. levensbeschouwelijke vragen, voor alle leeftijdsgroepen.

Om te voorkomen dat we geen holle 'maniertjes' aanleren, krijgt ook de bewustwording van de zin- en betekenisgevende laag in het leven een plaats.

Dat doen we door aandacht te geven aan:

- Kennis: van de zin- en betekenisgevende dimensie in ons eigen leven en in de wereld om ons heen. Hoe kenmerkt deze dimensie zich?
- Vaardigheden: aan de slag gaan met de ontwikkelde handvatten en ermee leren 'spelen'. Daarbij éérst zelf ervaringen opdoen, deze delen met de collega's binnen en rond de pilot en daarna delen met de jongeren. Al 'spelend' passen we de handvatten aan aan de concrete werkpraktijk.
- Houdingen: hoe leven we de jongeren de verschillende aspecten van zin- en betekenisgeving in ons leven voor? Dat kan alleen maar als we dit zelf ook een plaats geven in ons éigen leven. Dit kost tijd en aandacht en is veel meer dan een 'maniertje'! Van een 'quick fix' kan geen sprake zijn.
De leiding van JongNL zal dit de jongeren uiteraard ook voorleven op een JongNL-manier: via spel, creativiteit en natuurbeleving.
- Verbinding: ons project streeft uiteindelijk gemeenschapsvorming en verduurzaming van het sociale weefsel na. We willen daarom inzetten op de volle breedte van de instelling (en daarbuiten): word ik sterker als mens, dan worden ook de kinderen in mijn omgeving sterker. We maken samen deel uit van één verhaal.

JongNL streeft er uiteindelijk naar om de opbrengsten van de pilot een plaats te geven binnen het eigen, bestaande cursusaanbod. Daarmee krijgen alle medewerkers/ leiding de mogelijkheid om deze op hun beurt over te dragen op de jongeren.

5.3.3.2 Onderwijs: PLG 'Zie je mij?' - BC Broekhin

In §3.3.2.3, §3.3.3, §4.3.2.3 en §4.3.3 is reeds beschreven hoe op *BC Broekhin in Roermond* al vanaf 2017 een start is gemaakt met de PLG-bijeenkomsten 'Zie je mij?' Ook zijn hier de opbrengsten voor de school, de individuele docenten en voor ZiLLimburg beschreven.

Er was eind 2018 binnen de pilot 'Zie je mij?' dus zeker een zinvolle eerste stap gezet. Deze maakte echter deel uit van een proces dat gecontinueerd diende te worden. Dat is in 2019 ook gebeurd.

De deelnemende docenten hadden aangegeven verrast te zijn door de opbrengsten van de 'verhaalcirkel'. De school heeft daarom deze in het schooljaar 2018/2019 een plaats gegeven in de leerling- besprekingen van de onderwijsteams. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de resultaten van de leerlingen, maar is er vooral ook ruimte voor het bespreken van individuele leerlingen.

De school had geen ruimte meer om de betrokken docenten vrij te roosteren voor het gezamenlijk aan de slag gaan met de verhaalcirkel en deze, indien nodig, aan te passen aan de concrete werkpraktijk. Wij hadden daarom een handleiding geschreven met 'het gebruik van de verhaalcirkel' en 'het ontstaan van de verhaalcirkel'. Deze werd verspreid onder alle docenten van de school om, indien nodig, schoolbreed ingezet te kunnen worden bij de leerlingbesprekingen van de onderwijsteams. Dat is ook gebeurd.

In het evaluerend gesprek met de school gaf men aan dat de ervaringen hiermee, overwegend positief waren. Daarbij bleek de eenvoud van de 'verhaalcirkel' juist de kracht ervan te zijn. De 3 te zetten stappen waren helder:

- (1) het verzamelen van de *feiten* rondom de leerling,
- (2) het ontdekken van de *betekenis* van deze feiten voor de betreffende leerling,
- (3) het ondernemen van *acties* die nodig zijn voor een beter begrip voor deze leerling, een beter contact met hem/ haar en om de zorg goed af te kunnen stemmen op wat voor deze leerling van betekenis is.

In de werkpraktijk bleek het verzamelen van de feiten rondom de leerling voor de docenten bekend terrein te zijn, maar het ontdekken van de *betekenis* ervan voor de betreffende leerling, boorde een nieuwe laag aan. Hiervoor bleek niet elke docent even gevoelig te zijn. Het ontbrak bij sommigen nog aan de competenties om een 'betekenisvol' gesprek te kunnen voeren.

De 3^e stap was voor de school het grote winstpunt van de verhaalcirkel: vanuit stap 1, via stap 2, naar uiteindelijk de *zinvolle actie* bij stap 3. Deze duidelijk geïntegreerde *actie* heeft het rendement van de leerlingbespreking verhoogd.

Hiermee kwam ook een belangrijke tip voor onze bijeenkomsten 'Zie je mij?' aan het licht: docenten zijn doeners! Ga tijdens de bijeenkomsten dus eerst 'doen' en daarna pas 'denken'. Wij hadden dit juist andersom aangepakt.

De school bezint zich momenteel nog op de mogelijkheid om volgend schooljaar te kiezen voor competentiebevordering bij de docenten op het gebied van 'betekenisvolle gespreksvoering'. Wellicht bij de brugklasmentoren, aangezien zij de meeste tijd ter beschikking hebben voor contact met hun mentorleerlingen. Echter vraagt het grotere 'Gelijke Kansen'-project veel tijd en energie, terwijl ook daar vergelijkbare ontwikkelingen plaatsvinden. Zo wordt nu binnen de school ook daadwerkelijk overlegd over het gebruik van Magister: hoe kunnen we daarin ook ruimte creëren voor de vaardigheden

en de persoonlijkheid van de leerling? Ook over het mentoraat wordt nu gesproken: zo heeft het leerlingen-panel gevraagd naar de mogelijkheden om je eigen mentor te kunnen kiezen. Dat roept het gebruik van de verhaalcirkel dus óók op: in gesprek gaan met de leerling geeft ruimte voor eigen inbreng en vergroot het 'eigenaarschap' van de leerling.

De verhaalcirkel maakt nu dus onderdeel uit van de toolbox van de docenten. Schooljaar 2019/2020 zal bezien worden voor welke competentiebevordering(en) tijd vrijgemaakt kan worden.

5.3.3.3 De voorlopige contouren van een 'sensibiliseringstraining' voor het meer gevoelig worden voor zin- en betekenisgevende communicatie

In de loop van 2019 hebben we ons steeds nadrukkelijker gericht op fase 3 van ons project: de ontwikkeling van een werkbare, overdraagbare aanpak die ervoor zorgt dat mensen die met jongeren werken binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, in hun werkpraktijk meer tijd en aandacht besteden aan vragen rond zin- en betekenisgeving dan nu het geval is.

Daarbij kwam steeds nadrukkelijker de vraag naar de contouren van onze 'sensibiliserings-methodiek' naar boven. Deze zijn, voorlopig, als volgt geformuleerd:

Er ligt bij de methodische ondersteuning van project 'Zin in Leven' geen kant-en-klare methode op de plank. We kijken middels een professionele leergemeenschap sámen met de betrokken instelling naar datgene wat er al is en wat nog nodig is op het gebied van:

- *Kennis:* van de zin- en betekenisgevende dimensie in ons eigen leven en in de wereld om ons heen. Hoe kenmerkt deze dimensie zich?
- *Vaardigheden:* aan de slag gaan met de ontwikkelde handvatten en ermee leren 'spelen'. Daarbij éérst zelf ervaringen opdoen, deze delen met de collega's binnen en rond de pilot en daarna delen met de jongeren. Al 'spelend' passen we de handvatten aan aan de concrete werkpraktijk.
- *Houdingen:* hoe leven we de jongeren de verschillende aspecten van zin- en betekenisgeving in ons leven voor? Welke levenshoudingen horen daarbij? Dat kan alleen maar als we dit zelf ook een plaats geven in ons éigen leven. Dit kost tijd en aandacht; van een 'quick fix' kan geen sprake zijn.
- *Verbinding:* ons project streeft uiteindelijk gemeenschapsvorming en verduurzaming van het sociale weefsel na. We willen daarom inzetten op de volle breedte van de instelling (en daarbuiten): word ik sterker als mens, dan worden ook de kinderen in mijn omgeving sterker. We maken samen deel uit van één verhaal.

Zin- en betekenisgeving kent daarbij 4 aspecten:

1. Van waarde

Zo vragen we bij zingeving naar datgene wat ons leven wérkelijk zin geeft, wat écht belangrijk is. Waar sta ik 's morgens voor op? Waar doe ik het allemaal voor? Juist in open dialoog met elkaar kan dit zichtbaar worden en je leven een doel en fundament geven. Het vraagt soms moed om hier jezelf te durven zijn. Daar kan de ander ons de hand reiken, om vanuit deze waarden ook daadwerkelijk te durven leven. Tegelijkertijd is 'alles van waarde

weerloos' en kan het verlies van dat wat er écht toe doet, mensen tegelijkertijd ook kwetsbaar maken.

2. Geen snelle oplossing

Daarnaast gaan zinvragen vaak over zaken die geen 'snelle oplossing' kennen. Zaken die intense gevoelens op kunnen roepen en steeds weer terugkomen in het leven. Dit dan tóch aan te gaan en het ermee proberen uit te houden, is niet vanzelfsprekend in onze snelle samenleving. Dat vraagt om een houding van aandacht, ook voor elkaar. Aandacht, zonder vooroordelen, die weet te verbinden. Een open, respectvolle en gelijkwaardige dialoog die vanuit echt gemeende interesse het verhaal met de ander kan delen. Waarin we mogen zijn wie we zijn. Waar ook ruimte is voor aanvaarding van de pijn die er soms doodeenvoudig is.

3. Dubbeldenken

Ook gaan zinvragen vaak gepaard met tegenstrijdige gevoelens en behoeften. Zo kun je dicht bij iemand willen zijn en tegelijkertijd weg willen vluchten. Dit 'dubbeldenken' kan verwarrend zijn en leiden tot de verdrinking van het minder gewenste deel van je eigen verhaal. Dat vraagt om ruimte en een zoektocht in onze belevingswereld die wellicht veel rijker is dan we aanvankelijk dachten! Als we, in dialoog met onszelf en de ander, onze vanzelfsprekendheden durven loslaten en meerdere waarheden durven omarmen, kan dit het verhaal van ons leven verrassend verruimen. Kunnen we vanuit het nu, verrassend nieuw omzien en met open vizier vooruit kijken. Samen zoekend naar verbinding, met jezelf en de ander.

4. Geen woorden voor

Tenslotte gaan zinvragen over datgene waar we geen woorden voor hebben. Sommige dingen zijn niet te bevatten met onze ratio. Hoe kunnen we deze mysterieuze ervaringen voorbij de feiten onder de loep nemen? Dat vraagt moed, openheid, creativiteit en verbeeldingskracht. Verhalen, en daarbij ook de 'grote verhalen', rituelen en metaforen bieden hier houvast. Deze kunnen nieuwe perspectieven openen, om op nieuwe manieren naar jezelf, de (a)(A)nder en de wereld om je heen te kijken. De situatie wordt daarmee niet opgelost, maar komt in een ander, mogelijk meer zingevend licht te staan.

Juist door deze aard van 'zin- en betekenisgeving' (waarbij we ons o.a. hebben laten inspireren door de psychologen Marjoleine Vosselman en Kick van Hout) kan men dus eigenlijk niet anders concluderen, dan dat er van een 'methodiek' niet gesproken kan worden. Een heldere en meetbare aanpak met 'afvinklijsten' gaat ten diepste in tégen de aard ervan.

We hebben er daarom voor gekozen om vanaf nu niet meer over een 'methodiek', maar over 'methodische ondersteuning' te spreken. Deze vindt plaats in de concrete werkpraktijk van onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg. Daar gaan wij met juist díe aspecten van zin- en betekenisgeving aan de slag waarbij de betrokkenen om handvatten vragen. Dit doen wij door sámen met de betrokken instelling, door middel van een professionele leergemeenschap naar datgene op zoek te gaan wat er al is en wat er nog nodig is op het gebied van kennis, vaardigheden, houdingen en verbinding.

5.3.3.3 Bouwstenen 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving'

De ervaringen uit de vorige paragraaf zijn opgenomen in onderstaand, jaarlijks aan te passen, schema met daarin de bouwstenen van de te ontwikkelen 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving'.

Enkele opmerkingen daarbij:

- Het schema wordt op 2 pagina's afgebeeld, maar vormt één geheel.
- Het gehele schema bestaat uit de diverse 'bouwstenen' van de 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving':
Roze: de bouwstenen die de kern vormen van de methodische ondersteuning (voor alle instellingen, binnen alle werkvelden).
Oranje: de bouwstenen die specifiek gebruikt worden binnen het werkveld onderwijs.
Groen: de bouwstenen die specifiek gebruikt worden binnen het werkveld jeugdwerk.
Paars: de bouwstenen die specifiek gebruikt worden binnen het werkveld jeugdzorg.
Geel: de communicatie-bouwsteen (die steeds verbonden is met alle bouwstenen van de methodische ondersteuning).
Blauw: onderaan, als fundamentele bouwsteen onder de methodische ondersteuning, de jaarlijkse bijeenkomst met de mensen en instellingen uit ons netwerk. Samen met elkaar geven we de methodische ondersteuning vorm en een plaats binnen onze werkpraktijk met de jongeren.
- *De kern van de 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving'* zien we in de 1^e t/m de 7^e rij bouwstenen. Hiertussen bevinden zich op de 4^e en 5^e rij ook 2 oranje, 2 groene en 2 paarse bouwstenen: dit zijn kern-bouwstenen van de methodische ondersteuning binnen die specifieke werkvelden (zie hierboven).
- Het schema van deze 'methodische ondersteuning bij het gevoeliger worden voor zin- en betekenisgeving' is nooit statisch maar steeds in ontwikkeling!

Als een instelling kiest voor methodische begeleiding bij ons zin- en betekenisgevende sensibiliseringstraject, dan kost dat:
aandacht, tijd en menskracht = existentiële keuzes maken als instelling!

Via Professionele Leer Gemeenschap concrete werkwijze problematiseren en innoveren op het gebied van: kennis, vaardigheden, houding en verbinding. Hierbij:
 → eerst doen, dan overdenken
 → eerst zelf ervaren, dan delen met de ander
 → handvatten inpassen in de bestaande structuren

Zin- en betekenisgeving kent daarbij 4 aspecten:

1 Van waarde
 Aandacht, openheid, moed, verbinding.

2 Geen snelle oplossing
 Aanvaarding, doorzettingsvermogen, aandacht, respect.

3 Dubbel-denken
 Meerdere waarheden durven omarmen, los durven laten.

4 Geen woorden voor
 Nieuwsgierigheid voorbij de feiten, creativiteit, verbeeldingskracht, moed.

Deelname op vrijwillige basis:
 -voordelen van deelname kunnen zien
 -gefaciliteerd worden door de instelling

Groepsgrootte:
maximaal 8 - 10 deelnemers
minimaal 5 deelnemers

Aantal bijeenkomsten om te komen tot een daadwerkelijke innovatie van de werkwijze:
plm. 7 bijeenkomsten van plm. 2 uur

Toolbox onderwijs:
 -Hoe werd ik vroeger als leerling gezien/gehoord?
 -Hoe zie/hoor ik mijn leerlingen nu als docent? Taakopvatting docentschap?
 -Hoe zie/hoor ik leerlingen (non)verbaal?
 -Verdiepend contact zoeken met mijn leerlingen d.m.v. betekenisvol fragment
 -Verhaalcirkel: feiten/betekenis/acties?
 → Inpassen in bestaande besprekingen

Toolbox jeugdwerk:
 -Hoe werd ik vroeger als jongere in de groep gezien/gehoord?
 -Hoe zie/ hoor ik de jongeren, nu als leiding?
 -JongNL-waaiert b.v. zingend gesprek
 -Complimententaartjes en -spel
 -Verhalenkast
 → Inpassen in bestaand cursusaanbod

Toolbox jeugdzorg:
 -Hoe werd ik vroeger als jongere door de (jeugd)zorg gezien/gehoord?
 -Hoe zie ik de jongeren als zorgverlener?
 Taakopvatting zorgverlener?
 - ...
 (Nog in ontwikkeling)

Talig

Leerling zien/horen d.m.v.:
 -mentorles
 -leerlingbesprekingen
 -persoonlijk gesprek

Speels

Jongere zien/horen:
 -via spel in de eigen groep
 -in de 'familie' v.h. jeugdwerk: relaties voor het leven

...

...
 (Nog in ontwikkeling)

C
O
M
M
U
N
I
C
A
T
I
E

Evaluatie: op basis van diepte-interviews

Borging:

- wil van deelnemers om de werkwijze zelf blijvend te veranderen is van groot belang
- olievlekwerking
- koppeling aan bestaande structuren
- kartrekker binnen instelling
- begeleiding ZiLimburg: met zin- en betekenisgevende bril blijven kijken, z+b-vragen blijven stellen en z+b-acties blijven ondernemen

Netwerk onderwijs:

Hogeschool Windesheim-Zwolle, BC Broekhin-Roermond, BC Broekhin Jenaplan-Swalmen, Loek Schoenmakers-Onderwijsvernieuwer, Dendron College-Horst, Raayland College-Venray, Sophianum-Gulpen, Broekland College-Hoensbroek, Synergieschool-Roermond, Childpress.org, B.S.O. De Boomhut-Maastricht, Zingeving-Landgraaf, HUIS 93-Maastricht, Stillstaan-Onderwijskundige projecten van betekenis-Sittard, Blaria-cumcollege Venlo, COC-Maastricht, De Wijnberg-Limburg, Trimbos-Instituut, Samen Sterk zonder Stigma, Bernardinuscollege-Heerlen.

Netwerk jeugdwerk:

JongNederland-Limburg, PKN-Nederland, JOP, Holy Moly, Scouting Limburg, Pater Karel Kapel-Munstergeleen, Gezamenlijke Kerken in Limburg, Stichting 't Groenewold-Venlo, Janusz Korczak Stichting Zuid-Limburg, Dienst Kerk en Samenleving-Roermond.

Netwerk jeugdzorg:

Institute for Positive Health, @ease-Maastricht/Amsterdam, NoaberzorgPunt/Noaberkids-Roggel, Stichting Achter de Regenboog Regio-Zuid, GGD Limburg-Noord, GGD-Zuid Limburg, Talenteer Jezelf-Breda, Naomi Rojnik-App 'CARE-FREE', MET Geestelijke Gezondheidszorg-Roermond, Streetwise-Koraalgroep, SJSJ Het Keerpunt-Cadier en Keer, Stichting CliC-Sittard, Actiecentrum Positieve Gezondheid-Maastricht, Pro Persona, WHY-Heerlen, 113, LEFteam-Maastricht, Synthese, Mondriaan-Heerlen, YMHFA-Heerlen, DoorS2open/Plinthos-Schinnen, In2YourPlace-Limburg, Burgerkracht Limburg.

Jaarlijkse bijeenkomst referentiegroep netwerk:

- informereren over de ontwikkelingen van project 'Zin in Leven'
- referentiegroep vragen om feedback en bijsturing/ meenemen in de groei van project 'Zin in Leven'
- instellingen vanuit referentiegroep motiveren om deel te nemen aan pilot binnen project 'Zin in Leven'
- mogelijkheden bieden contacten te leggen/ onderlinge kruisbestuiving

C
O
M
M
U
N
I
C
A
T
I
E

5.4 Begroting, financiering en realisatie december 2018 – oktober 2019

5.4.1 Begroting

Zie in bijlage 2 de projectbegroting voor 2019 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020).

5.4.2 Financiering

Zie in bijlage 2 de projectbegroting voor 2019 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020).

5.4.3 Realisatie

Na de zeer voorspoedige groei van project 'Zin in Leven' in het jaar 2017, heeft e.e.a. zich in 2018 en 2019 meer gestabiliseerd.

Daarmee samenhangend zijn ook de begroting en de uitgaven in 2019: door de ervaringen in de voorgaande jaren heeft de stuurgroep de begroting reëel in kunnen schatten en zijn de uitgaven geheel in lijn daarmee.

Enkele opmerkingen daarbij:

- Het in 2017 en 2018 opgebouwde netwerk binnen de werkvelden (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs is geconsolideerd en uitgebreid. De Inspiratiesessie die we daarbij voor het Actiecentrum Positieve Gezondheid mochten verzorgen, heeft daarbij voor een flinke impuls in de contacten en kennismakingsgesprekken gezorgd. Ook nu geldt echter nog steeds dat een pilot pas van start kan gaan als er zwart-op-wit afspraken liggen met een instelling. De ervaring leert ons dat een mogelijke pilot ook op het laatste moment géén doorgang kan vinden. Actief contact leggen en overleg voeren, blijft dus van groot belang (het eerdergenoemde dragende fundament onder het project) voor nu en de komende projectjaren. Daarmee hangen uiteraard uren en kosten samen.
- De in 2017 en 2018 georganiseerde bijeenkomst voor de referentiegroep uit ons netwerk, zal ook de komende jaren plaats blijven vinden. Deze bijeenkomst zal jaarlijks op locatie van één van de deelnemende instellingen plaatsvinden. Dat vergroot niet alleen de onderlinge betrokkenheid, maar vermindert ook de organisatiekosten. In 2019 heeft deze bijeenkomst op 19 september plaatsgevonden, bij JongNederland in Melick.
- Het fondswervingstraject met Daniëlle van Drongelen i.s.m. fondswervingspartner 2Select, dat sinds oktober 2017 is ingezet, heeft zodanig beperkte additionele financiële middelen voor de projectjaren 2019 en 2020 opgeleverd, dat de samenwerking op dit vlak in 2019 is beëindigd. Er is voor gekozen om in te zetten op persoonlijke gesprekken met de verschillende, mogelijke financiële ondersteuners. Allereerst bij de verschillende provincies: Limburg en Brabant. Daarnaast ook bij de verschillende fondsen.
De bestuursleden van 't PGJ, Piet Linders en Hub Vossen, kennen veel mensen in deze wereld persoonlijk en zijn ervan overtuigd dat een één op één gesprek veel kan helpen bij de beeldvorming over ons project. Daarbij werkt een bezoek van ZiLLimburliden beter dan een bezoek door een fondswerver.

- De tegenvallende resultaten van bovengenoemd fondswervingstraject hebben er in 2019 voor gezorgd dat we heel voorzichtig om moesten gaan met de beschikbare gelden. Voor 2020 hebben we absoluut additionele financiële middelen nodig.
- In oktober 2019 is de Provincie Limburg gevraagd om de steun die door hen in 2017 en 2018 aan project 'Zin in Leven' is verleend, ook in 2019 en 2020 voort te zetten.
- In oktober 2019 is ook de Provincie Brabant gevraagd om steun voor project 'Zin in Leven' bij nieuwe instellingen binnen deze provincie.

Zie voor een overzicht van de uitgaven in 2019, bijlage 2 ('Project Zin in Leven' – begrotingen 2017-2020).

6 Vooruitblik project 'Zin in Leven!' projectjaar 2020

6.1 Fase 3

In de afgelopen jaren heeft project 'Zin in Leven' pilots gerealiseerd binnen de werkvelden onderwijs en (vrijwillig) jeugdwerk. Twee pilots binnen jeugdzorg staan voor eind 2019/ 2020 op de rol. Hiermee hebben we in 2020 pilots binnen alle 3 de werkvelden gerealiseerd. De aanvankelijke inschatting om elk jaar ook een volgende pilotinstelling binnen het betreffende werkveld bij ons project te kunnen betrekken, is te optimistisch gebleken. Dit heeft verschillende oorzaken:

- De gesprekken die nodig zijn ter voorbereiding op een daadwerkelijke pilot nemen veel meer tijd in beslag dan aanvankelijk ingeschat. Het gaat hierbij namelijk niet om een 'quick fix' maar om existentiële keuzes die de instelling daarbij moet maken om de ander ook daadwerkelijk te willen 'zien en horen'. Onderlinge verbindingen tussen mensen te laten groeien en daarbij te streven naar verduurzaming van het sociale weefsel. Daarbij kunnen we niet over één nacht ijs gaan. Aansluiting van nieuwe pilotinstellingen bij project 'Zin in Leven' vindt daarom wel plaats, maar langzamer dan oorspronkelijk gepland.
- M.n. binnen het werkveld onderwijs constateren hierbij dat scholen zéér druk zijn met de bestaande taken en dat zij nauwelijks ruimte zien voor nieuwe projecten. We hebben ons in 2019 daarom o.a. gericht op aansluiting bij projecten van instellingen die reeds ingang hebben gevonden bij de verschillende scholen. Overleg over manieren waarop we elkaars aanbod kunnen versterken vergt tijd.
- De aansluiting van nieuwe pilotinstellingen bij ons project, laat zich niet altijd sturen. Soms zijn er meer instellingen vanuit één werkveld die aan willen sluiten, dan uit een ander werkveld. We hebben besloten om vooral mee te bewegen met de spontane vraag/ behoeften vanuit het werkveld.

Zo staan voor eind 2019/ 2020 vier nieuwe pilots op de rol:

Binnen het werkveld jeugdwerk:	Scouting Limburg, Pater Karel Kapel, Munstergeleen,
Binnen het werkveld jeugdzorg:	In2YourPlace, Limburg, CARE-FREE, Limburg
Binnen het werkveld onderwijs:	Doors2Open - Plinthos, Schinnen/ De Wijnberg, Noord- en Midden-Limburg

In 2019 zijn de contouren van onze methodiek helderder geworden (zie ook §5.3.3.3 en §5.3.3.4). Hierbij past een evenwichtige uitrol in de rest van Nederland in 2020. Vooropgesteld dat we er de financiële ondersteuning voor ontvangen, kunnen in 2020 mogelijke pilots worden opgestart in samenwerking met:

Binnen het werkveld jeugdwerk: PKN Nederland
JOP (Jong Protestant) Nederland
Binnen het werkveld onderwijs: Samen Sterk zonder Stigma, Nederland

Ook in België zien wij, vooropgesteld dat we er de financiële ondersteuning voor ontvangen, samenwerkingsmogelijkheden in 2020:

Binnen alle drie de werkvelden: I.s.m. Johan van der Vloet, psycholoog en theoloog. Tevens hoofdredacteur van MagaZijn.

Hieronder onze planning van fase 3 in het vervolg van ons project.

6.1.1 Methodiekwontwikkeling en uitbreiding sensibiliseringsnetwerk

Na uitvoering van het pilotproject binnen het werkveld onderwijs (bij BC Broekhin in Roermond in 2017/ 2018) en een 2^e pilotproject binnen het werkveld (vrijwillig) jeugdwerk (bij JongNederland – Limburg in 2018/ 2019) kan de opgedane kennis en ervaring door alle partijen binnen het project, achtereenvolgens gedeeld en uitgezet worden binnen de werkvelden onderwijs en (vrijwillig) jeugdwerk in de provincie Limburg.

Bovengenoemde instellingen committeren zich daarbij aan het actief uitdragen van de ‘sensibiliseringsaanpak’ binnen het eigen werkveld. Zo nemen zij deel aan presentaties bij instellingen en delen zij de opgedane kennis, vaardigheden en attitudes met hun mede-sleutelfiguren.

Hiermee wordt in geheel Limburg een ‘sensibiliseringsnetwerk’ opgebouwd dat elk jaar wordt uitgebreid. Dit netwerk, dat in 2017/ 2018 reeds 21 sleutelfiguren aan zich heeft weten te binden vanuit het werkveld onderwijs, omvat in:

2018/2019	29 sleutelfiguren vanuit de werkvelden onderwijs en (vrijwillig) jeugdwerk en daarnaast 1570 jongeren vanuit het werkveld onderwijs,
2019/ 2020	120 sleutelfiguren vanuit de werkvelden onderwijs, (vrijwillig) jeugdwerk en jeugdzorg en daarnaast 1795 jongeren vanuit de werkvelden onderwijs en (vrijwillig) jeugdwerk,
dec. 2020	230 sleutelfiguren vanuit de werkvelden onderwijs, (vrijwillig) jeugdwerk en jeugdzorg en daarnaast 2320 jongeren vanuit de werkvelden onderwijs, (vrijwillig) jeugdwerk en jeugdzorg.

Methodiekwontwikkeling en uitvoering van de genoemde ‘sensibiliseringstraining’ zal in 2019/ 2020 worden uitgerold en geborgd bij:

- minimaal een 2^e instelling binnen het werkveld onderwijs in Limburg/ Nederland,
- minimaal een 4^e instelling binnen het werkveld (vrijwillig) jeugdwerk in Limburg/ Nederland,
- minimaal een 1^e instelling binnen het werkveld jeugdzorg in Limburg.

6.1.2 Borging

Om een goede borging van de ‘sensibiliseringsaanpak’ binnen bovengenoemde instellingen te garanderen, zal vanaf 2020 door ZiLLimburg gezorgd worden voor:

- een online platform/ besloten facebookgroep waarbinnen het netwerk van deelnemende instellingen onderling kan communiceren over de ervaringen met de ‘sensibiliseringsaanpak’. Hierbij zal een lid van ZiLLimburg fungeren als beheerder en vraagbaak. Dit online platform biedt ruimte aan alle sleutelfiguren uit het netwerk van de drie bovengenoemde werkvelden.
- 2 jaarlijkse ‘terugkomdagen’ voor alle deelnemende instellingen en vrijwilligersorganisaties uit het netwerk. Hierbij worden ervaringen met de ‘sensibiliseringsaanpak’ gedeeld, worden de benodigde kennis, vaardigheden en attitudes verdiepend getraind en kunnen de deelnemende instellingen onderlinge contacten aangaan, vernieuwen en onderhouden.
De ervaringen op het online platform/ besloten facebookgroep en de terugkomdagen worden meegenomen in de uiteindelijke aanpak.

In de voortgangsrapportage van dec. ’18 – dec. ’19 werden bovengenoemde acties reeds in 2019 ingepland. In de praktijk is echter gebleken dat dat nog niet nodig is. De contacten met de deelnemende instellingen zijn intensief en de lijntjes kort genoeg om de borging van de ‘sensibiliseringsaanpak’ binnen bovengenoemde instellingen in 2019 te garanderen.

6.1.3 Eindproduct 2020

Eind 2020 ligt er voor de werkvelden onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg in Limburg, een plan van aanpak als bruikbaar en overdraagbaar instrument voor de ‘sensibilisering’ op het gebied van meer gevoelig worden voor zin- en betekenisgevende communicatie.

6.1.4 Afsluitend congres

Bij de afsluiting van het 4-jarig traject zal eind 2020 een congres worden georganiseerd waar overheden, organisaties voor jeugdwerk en jeugdzorg, onderwijsinstellingen en levensbeschouwelijke organisaties worden uitgenodigd. Doel daarvan is het project ‘Zin in Leven’ bij de diverse werkvelden te introduceren en de noodzaak tot implementatie binnen de verschillende werkvelden toe te lichten.

Na 2020 zal het aanhaken van instellingen in alle 3 de genoemde werkvelden gecontinueerd worden. Het streven is de coördinerende rol van ‘t PCGJ binnen het reguliere takenpakket op te pakken.

6.2 Begroting 2020

Zie in bijlage 2 de projectbegroting voor 2020 (‘Project Zin in Leven’ – begrotingen 2017-2020).